

Universiteit
Leiden

Het effect van het beheren van een Poolse supermarkt op het sociaal-culturele integratieproces van een Poolse migrant.

Katya Hogenboom (s2378043)

Masterscriptie Management van de Publieke sector

Universiteit Leiden

Begeleider: C. Nagtegaal

6 Januari 2020, Den Haag

Abstract

Polen is in 2004 toegetreden tot de Europese Unie. Sindsdien is het aantal migranten vanuit Polen sterk toegenomen in Nederland (Krieg & van Rooijen, 2018). Poolse migranten, die een langere tijd in Nederland verblijven, nemen de Poolse gewoontes en activiteiten mee naar Nederland. Hierdoor ontstaan onder andere Poolse supermarkten. Deze supermarkten verkopen Poolse producten die meestal niet te koop zijn in reguliere supermarkten, worden vooral bezocht door Poolse migranten en worden vaak beheerd door een Poolse migrant (Vollebregt & Toemen, 2018). De Poolse migrant die deze supermarkt beheert, begeeft zich daardoor vaak in een Pools gerichte omgeving. In het huidige onderzoek wordt gekeken naar het verloop van het integratieproces van Poolse migranten. Hierbij wordt ingegaan op het concept integratie, dat opgedeeld kan worden in structurele integratie en sociaal-culturele integratie. Structurele integratie duidt op de mate waarin migranten er in slagen een volwaardige positie te verwerven in de dominante instituties van de ontvangende samenleving, zoals het verrichten van arbeid (Driessen et al., 2003; Snel, Boom, Engbersen & Burgers, 2000). Hieronder valt het beheren van een Poolse supermarkt. Sociaal-culturele integratie wordt gezien als de mate van sociale contacten die migranten onderhouden met de ontvangende bevolking en de mate van culturele aanpassing aan de ontvangende samenleving (Driessen et al., 2003). Het huidige onderzoek bekijkt welk effect het beheren van een Poolse supermarkt heeft op het sociaal-culturele integratieproces van de Poolse migrant en hoe dit eventuele effect verklaard kan worden. Door middel van semigestructureerde interviews zijn zes Poolse beheerders van een Poolse supermarkt geïnterviewd. De Poolse supermarkten zijn gevestigd in het Westen van Nederland, waarvan de eigenaar een Poolse migrant is.

Uit het huidige onderzoek blijkt dat de onderzochte Poolse migranten een lage mate van sociale integratie en een lage mate van culturele integratie bezitten. Het beheren van een Poolse supermarkt blijkt een negatief effect te hebben op de sociaal-culturele integratie van de participanten. Door niet alleen in de thuissituatie maar ook op werk voornamelijk in aanraking te komen met Polen en de Poolse cultuur, wordt het contact tussen de Poolse participanten en autochtonen bemoeilijkt, neemt de beheersing van de Nederlandse taal af en wordt de etnische identificatie met Polen verhoogt.

Inhoud

Abstract	1
H1. Inleiding.....	4
1.1. Theorie.....	4
1.2. Probleemstelling	5
1.3. Wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie.....	6
1.4. Leeswijzer.....	6
H2. Theorie.....	9
2.1. Inleiding	9
2.2. Migratie	10
2.3. Arbeidsmigratie	11
2.4. Integratie	13
H3. Methode.....	21
3.1. Inleiding	21
3.2. Design.....	21
3.3. Onderzoeksmethode	22
3.4. Inclusie- en exclusiecriteria	25
3.5. Procedure	26
3.6. Betrouwbaarheid en validiteit.....	27
H4. Casus	29
4.1. Inleiding	29
4.2. Poolse migratie naar Nederland.....	29
4.3. Polen in Nederland	29
4.4. Poolse supermarkten in Nederland	30
H5. Resultaten	32
5.1. Inleiding	32
5.2. Type migrant.....	32

5.3. Structurele integratie.....	34
5.4. Sociale integratie	36
5.5. Culturele integratie	39
H6. Conclusie	42
6.1. Inleiding.....	42
6.2. Samenvatting resultaten.....	42
6.3. Beantwoording onderzoeksvraag	43
H7. Discussie.....	47
7.1. Inleiding.....	47
7.2. Verklaringen resultaten.....	47
7.3. Beperkingen van het onderzoek	49
7.4. Aanbevelingen voor vervolgonderzoek.....	50
Literatuur	52
Bijlage 1 - Interviewlijst.....	56
Bijlage 2 – Codeboom.....	59

H1. Inleiding

Polen is in 2004 toegetreden tot de Europese Unie. Sindsdien is het aantal migranten vanuit Polen sterk toegenomen in Nederland (Krieg & van Rooijen, 2018). Ondanks dat Poolse migranten in Nederland vaak de associatie oproepen van illegale aspergestekers, bekleden Polen bijna 180 duizend banen in Nederland (CBSa, 2019; Pool, 2003). Dit zijn onder andere banen als uitzendkracht, verpleegkundige, seizoenarbeider en zelfstandige (Pool, 2003). Echter, Poolse migranten blijven vaak maar tijdelijk in Nederland. Uit cijfers van het onderzoek van Krieg & Rooijen (2018) blijkt namelijk dat van de 63 duizend Poolse migranten die in 2011 naar Nederland kwamen, ruim 68% hiervan in 2015 weer waren teruggekeerd naar Polen.

Daarentegen blijkt dat de Poolse migranten, die voor langere tijd in Nederland verblijven, de Poolse gewoontes en activiteiten meenemen naar Nederland. Dit doen zij door eigen kerkdiensten en sportteams op te richten of een eigen zaak te beginnen, gericht op de Poolse populatie in Nederland. Hierdoor ontstaan onder andere Poolse supermarkten. Deze supermarkten verkopen Poolse producten die meestal niet te koop zijn in reguliere supermarkten en worden vaak beheerd door een Poolse migrant (Vollebregt & Toemen, 2018). Deze Poolse migrant begeeft zich daardoor vaak in een Pools gerichte omgeving. De producten in de winkel zijn namelijk afkomstig uit Polen, het overgrote deel van de klanten zijn van Poolse afkomst en waarschijnlijk communiceert hij of zij voornamelijk in het Pools.

1.1. Theorie

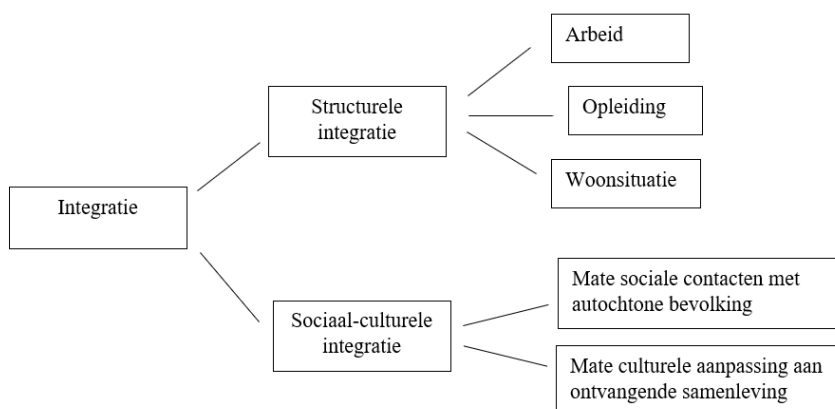
In het huidige onderzoek wordt het integratieproces van een Poolse migrant die een Poolse supermarkt beheert, bekeken. De term integratie wordt vooral gebruikt om veranderingen in gedrag, opvattingen en posities van migranten en hun kinderen te meten, te beschrijven, te verklaren of te voorspellen (Omlo, 2011). Het concept integratie kan worden opgedeeld in structurele integratie en sociaal-culturele integratie. Structurele integratie duidt op de mate waarin migranten er in slagen een volwaardige positie te verwerven in de dominante instituties van de ontvangende samenleving, zoals het verrichten van arbeid, opleidingsniveau en woonsituatie (Driessen et al., 2003; Snel, Boom, Engbersen & Burgers, 2000). Sociaal-culturele integratie wordt gezien als de mate van sociale contacten die migranten onderhouden met de ontvangende bevolking en de mate van culturele aanpassing aan de ontvangende samenleving (Driessen et al., 2003) Dit wordt schematisch weergegeven in model 1.

In hoeverre het integratieproces van een migrant succesvol verloopt, kan van verschillende factoren afhankelijk zijn, zoals de motivatie of de mate van contact met het thuisland van de migrant. Daarnaast speelt de sociale situatie waar de migrant zich in bevindt

een belangrijke rol. Elke sociale situatie waarmee een migrant geconfronteerd wordt, kan van invloed zijn op hoe de migrant zijn sociale contacten vormgeeft. Putnam (2007) introduceert twee theorieën die inzicht geven op het effect van diversiteit op sociale contacten tussen mensen. De contact theorie stelt dat meer contact met andere etniciteiten ervoor kan zorgen dat de barrières van onwetendheid en aarzeling worden wegnomen. Echter, de constricttheorie stelt dat etnische diversiteit negatief samenhangt met sociaal vertrouwen. Hoe diverser de context, hoe meer mensen in tegenstelling tot eenieder is. Hierdoor kunnen mensen zich niet met andere identificeren, waardoor er wantrouwen ontstaat (Putnam, 2007; Lancee & Dronkers, 2011). De contacttheorie en de constricttheorie van Putnam (2007) worden schematisch weergegeven in model 2.

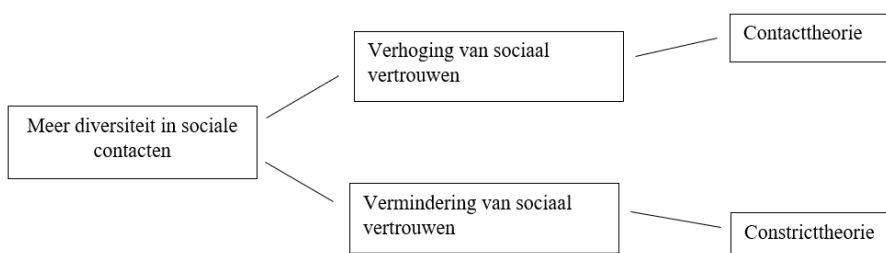
Model 1

De onderverdeling van het concept integratie.

Model 2

Het effect van diversiteit op sociale contacten tussen mensen.

1.2. Probleemstelling

Het zelfstandig beheren van een Poolse supermarkt door een Poolse migrant kan worden gezien als deelname aan de economische samenleving in Nederland. Echter, de migrant begeeft zich hierdoor voornamelijk in een Pools gerichte omgeving, waardoor de migrant veelal met Polen

in aanraking komt en hij of zij in het dagelijks leven zich grotendeels begeeft in de Poolse cultuur. Hierdoor is het lastig te bepalen of de Poolse migrant sociaal-cultureel geïntegreerd is. Om deze reden staat de volgende onderzoeksvraag in het huidige onderzoek centraal:

‘Welk effect heeft het beheren van een Poolse supermarkt op het sociaal-culturele integratieproces van de Poolse migrant en hoe kan dit eventuele effect verklaard worden?’

In het onderzoek worden Poolse migranten die een Poolse supermarkt beheren in Nederland, bevraagd naar hun integratieproces. Dit wordt gedaan in de vorm van interviews. De gegeven antwoorden worden geanalyseerd en vormen uiteindelijk een antwoord op de onderzoeksvraag.

1.3. Wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie

De wetenschappelijke literatuur die beschikbaar is over Poolse migranten richt zich voornamelijk op de tijdelijke arbeidsmigranten zoals in het artikel van Nicolaas (2011). Daarnaast worden Polen vaak in één adem genoemd met andere Midden- en Oost- Europese landen zoals Hongarije, Roemenië en Bulgarije (Snel, Faber & Engbersen, 2013; van Ostaijen et al., 2014). Het onderzoek kan daarom een verrijking zijn op de wetenschappelijke literatuur over Poolse migranten in Nederland, in het bijzonder die een Poolse supermarkt oprichten in de Nederlandse samenleving. Daarnaast bestaat in de bestaande literatuur over integratie nog enige discussie over de (wederzijdse) beïnvloeding van structurele en sociaal-culturele integratie (Park, 1928; Child 1943; Dagevos, 2001; Driessen, 2003). Het huidige onderzoek kan hierop een aanvulling zijn.

Naast de wetenschappelijke relevantie die dit onderzoek nastreeft, vervult het ook een maatschappelijke relevantie. Het zorgt voor informatie over het integratieproces van Poolse migranten en welke factoren daarbij een rol kunnen spelen. Door middel van deze informatie is het mogelijk een duidelijker beeld te vormen over hun integratieproces. Hierdoor kan worden gekeken hoe zij, naast hun bijdrage aan de Poolse gemeenschap in Nederland, integreren in de Nederlandse samenleving. Daarnaast kan het een helder beeld bieden van de verschillende integratieprocessen die kunnen voorkomen bij migranten en hoe dit verklaard kan worden. Dit kan weer nieuwe inzichten bieden voor het integratiebeleid.

1.4. Leeswijzer

De huidige paper is opgedeeld in verschillende hoofdstukken. In het hoofdstuk theorie worden de onderwerpen migratie en integratie besproken. In paragraaf 2.2. worden de vier verschillende migratie typen behandeld die gebruikt worden in de literatuur om migranten onder te verdelen.

In paragraaf 2.3. wordt achtergrondinformatie gegeven over hoe arbeidsmigratie door de jaren heen is veranderd in Nederland. Waarna de verschillende patronen van arbeidsmigratie worden besproken. Ten slotte wordt in paragraaf 2.4. het onderwerp integratie toegelicht. De begrippen structurele en sociaal-culturele integratie worden hier verder uitgelegd en wordt er dieper ingegaan op de twee theorieën van Putnam (2007), de contact- en constricttheorie. Als laatste worden de integratieprofielen uitgelegd en schematisch weergegeven in tabel 3.

In het hoofdstuk methode wordt ingegaan op welke manier het huidige onderzoek is uitgevoerd. In paragraaf 3.2. wordt de keuze voor het uitvoeren van kwalitatief onderzoek en de inductieve benadering verantwoord. In paragraaf 3.3. wordt gekeken naar de onderzoeksmethode van het onderzoek. Hierin komt de verantwoording voor de keuze van semigestructureerde interviews aan bod en worden de deelvragen met bijbehorende concepten en indicatoren besproken. Paragraaf 3.4. geeft een weergave van de inclusie- en exclusiecriteria die in het onderzoek zijn gebruikt. In paragraaf 3.5. wordt de procedure van het onderzoek stapsgewijs uitgelegd. Ten slotte wordt het hoofdstuk afgesloten met de uitleg hoe de betrouwbaarheid en validiteit in het onderzoek zijn gewaarborgd. Deze worden gepresenteerd in paragraaf 3.6.

In het hoofdstuk casus worden de Poolse migranten die gevestigd zijn in Nederland besproken. Allereerst wordt in paragraaf 4.2. ingegaan op hoe de migratie vanuit Polen naar Nederland door de jaren heen is verlopen en veranderd. In paragraaf 4.3. wordt gekeken naar hoeveel Poolse migranten geregistreerd zijn in Nederland en in welke provincie zij het meest woonachtig zijn. Daarnaast wordt het opleidingsniveau en de arbeidspositie van Poolse migranten in Nederland besproken. Ten slotte wordt in paragraaf 4.4. dieper ingegaan op Poolse migranten die een Poolse supermarkt beheren en worden de Poolse migranten die zijn geïnterviewd tijdens het huidige onderzoek toegelicht.

In het hoofdstuk resultaten worden de bevindingen uit het huidige onderzoek besproken aan de hand van de vooraf opgestelde deelvragen die in hoofdstuk 3 behandeld worden. In paragraaf 5.2. wordt de eerste deelvraag beantwoord die toelicht onder welk type migrant de onderzochte participanten geschaard kunnen worden. In paragraaf 5.3. wordt de tweede deelvraag beantwoord. Hierbij wordt een antwoord geformuleerd over de mate van structurele integratie van de participanten. In paragraaf 5.4. wordt de derde deelvraag beantwoord, die de mate van sociale integratie weergeeft van de participanten. Ten slotte wordt in paragraaf 5.5. een antwoord geformuleerd op de vierde deelvraag, waarbij wordt ingegaan op de mate van culturele integratie van de participanten.

In het hoofdstuk conclusie wordt een antwoord geformuleerd op de onderzoeksvraag van het huidige onderzoek. In paragraaf 6.2. wordt een samenvatting gegeven van de belangrijkste resultaten van het onderzoek. In paragraaf 6.3. wordt door middel van de bevindingen uit het onderzoek een antwoord geformuleerd op de onderzoeksvraag, waarbij de invloed tussen de concepten wordt weergegeven in een conceptueel model (model 5).

In het hoofdstuk discussie wordt in paragraaf 7.2. het gegeven antwoord op de onderzoeksvraag besproken en verklaard door middel van bestaande literatuur. In paragraaf 7.3. worden de beperkingen van het onderzoek weergegeven. Hierbij wordt ingegaan op de generaliseerbaarheid van het onderzoek en de meetbaarheid van het concept culturele integratie. Ten slotte wordt in paragraaf 7.4. aanbevelingen gegeven voor vervolgonderzoek.

H2. Theorie

2.1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt in paragraaf 2.2. gekeken naar het onderwerp migratie. Hierbij worden de verschillende migratie typen benoemd. Hierbij kan een onderscheid worden gemaakt tussen ‘traditionele’ migranten en ‘nieuwe’ migranten. Onder ‘traditionele’ migranten vallen arbeidsmigranten, gezinsherenigers en migranten uit voormalige koloniale gebieden. Asielmigranten, illegale vreemdelingen en tijdelijke migranten worden gezien als de ‘nieuwe’ migranten (Snel, Boom, Engbersen & Burgers, 2000). Dit onderscheid wordt vermeld zodat een duidelijk beeld ontstaat welke typen migranten voorkomen in de literatuur en wordt schematisch weergegeven in tabel 1.

In paragraaf 2.3. wordt dieper ingegaan op het type arbeidsmigrant. Allereerst wordt besproken op welke manier arbeidsmigratie tot stand is gekomen en hoe dit door de jaren heen is veranderd. Vervolgens wordt het begrip arbeidsmigratie onderverdeeld in vier ideaaltypische patronen (Engbersen et al., 2011). Het verschil tussen deze patronen wordt onder andere weergegeven door te kijken naar de tijdelijkheid van verblijf van de migrant in Nederland. Hieruit is op te merken dat er overlap bestaat tussen de typen arbeidsmigrant en tijdelijke migrant. Verder wordt gekeken naar de beheersing van de Nederlandse taal, sociale contacten en contact met het thuisland. Het type patroon en de daarbij behorende kenmerken zijn schematisch weergegeven in tabel 2.

Ten slotte komt het onderwerp integratie aan bod in paragraaf 2.4. Allereerst wordt het verschil aangekaart tussen de begrippen integratie en assimilatie, waarna wordt besproken welke definitie de Nederlandse overheid geeft aan het begrip integratie. Hierna worden de begrippen structurele en sociaal-culturele integratie toegelicht en besproken op welke manier deze begrippen voor kunnen komen bij migranten. Hierbij spelen de contact- en constricttheorie van Putnam (2007) een rol. Deze theorieën geven namelijk inzicht in hoe sociale integratieprocessen bij een migrant beïnvloed kunnen worden. De verschillende concepten en factoren die een rol spelen bij het begrip integratie worden schematisch weergegeven in model 3. Verder wordt de samenhang tussen structurele en sociaal-culturele integratie bestudeerd door middel van de discussie die hierover bestaat in de literatuur. Deze samenhang en de beïnvloeding van verschillende factoren op het integratieproces van een migrant worden schematisch weergegeven in model 4. Tot slot worden de vier integratieprofielen van Dagevos (2001) gepresenteerd. Elk van deze vier integratieprofielen geven een andere samenstelling weer van de mate van structurele en sociaal-culturele integratie van de migrant.

2.2. Migratie

In hedendaagse migratieonderzoeken wordt de nadruk sterk gelegd op het onderscheiden en beschrijven van verschillende typen migranten (Stilwell et al., 2003; Berkhout, Smid & Volkerink, 2010; van Ostaijen et al., 2014). Migranten kunnen onder andere geschaard worden onder het ‘traditionele’ type migrant. Dit zijn migranten die zich formeel en doorgaans permanent in het land van bestemming vestigen. Hieronder vallen arbeidsmigranten, gezinsherenigers en migranten uit voormalige koloniale gebieden. Deze migranten beschikken veelal over een formele en vaste verblijfsvergunning en worden doorgaans aangeduid als ‘reguliere’ migranten (Snel, Boom, Engbersen & Burgers, 2000). In paragraaf 2.3. wordt dieper ingegaan op het type arbeidsmigrant, om de reden dat Poolse migranten in de literatuur onder dit type worden gerangschikt (Dagevos, 2001).

Naast het ‘traditionele’ type, kunnen migranten, volgens Snel, Boom Engbersen en Burgers (2000), tevens onderverdeeld worden in drie typen ‘nieuwe’ migrant. Het eerste type migrant betreft de asielmigranten, waarbij gedwongen migratie plaatsvindt omdat de migranten vanwege oorlogsgeweld of politieke vervolging niet meer in hun land van herkomst kunnen verblijven. Het tweede type migrant, betreft illegale vreemdelingen. Dit type omvat migranten zonder geldige verblijfsstatus en die een expliciet belang hebben om buiten het vizier en registraties van overheden te blijven (Snel, Boom, Engbersen & Burgers, 2000).

Het derde type ‘nieuwe’ migrant betreft de tijdelijke migranten, ook wel pendelmigrant of transnationale migrant genoemd. Er wordt dieper op dit type migrant ingegaan omdat, net zoals bij arbeidsmigranten, Poolse migranten in de literatuur onder dit type migrant worden geschaard (Dagevos, 2001). Het blijkt dat dit type migrant voornamelijk voorkomt wanneer de geografische afstand tussen de landen van herkomst en bestemming geringer is (Snel, Boom, Engbersen & Burgers, 2000). Tijdelijke migranten voelen zich niet genoodzaakt om zich permanent in het bestemmingsland te vestigen, maar kiezen ervoor om tussen het bestemmingsland en land van herkomst heen en weer te reizen. Dit type migrant leeft in beide samenlevingen en kan daardoor instrumenteel gebruik maken van die situatie door bijvoorbeeld handel te drijven (Schiller, Basch & Blanc, 1995). Dit is vooral te zien bij migranten vanuit Midden en Oost-Europa (Snel, Boom, Engbersen & Burgers, 2000). De verplaatsing van mensen van oost naar west is al enkele eeuwen een kenmerk van Europa (Wallace, Chmouliar & Sidorenko, 1997). Echter, in 1997 kwam uit het onderzoek van Wallace, Chmouliar en Sidorenko (1997) naar voren dat door het gebruik en de snelheid van moderne communicatie mensen relatief snel en gemakkelijk grote afstanden konden afleggen. Hierdoor ontstonden

voordelen in de toenmalige migratie van Midden en Oost-Europa naar West-Europa die in het verleden niet bestonden. De migranten kregen de mogelijkheid om actieve professionele of sociale netwerken op afstand te onderhouden. Bovendien was het niet langer nodig dat migranten zich permanent vestigen. In plaats daarvan konden ze als tijdelijke bewoners verblijven, waarbij de keuze openstond om te blijven of weer terug te keren. Moderne communicatie maakt daarom de tijdelijkheid van migratie eenvoudiger en het verbetert de mogelijkheden van communicatie en handel (Wallace, Chmouliar & Sidorenko, 1997). De verschillende typen migranten die behandeld zijn in deze paragraaf, worden schematisch weergegeven in tabel 1.

Tabel 1

Onderverdeling migranten

<i>Type migrant</i>	<i>Onderverdeling</i>
<i>Traditionele migranten</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Arbeidsmigranten - Gezinsherenigers - Migranten uit voormalige koloniale gebieden
<i>Nieuwe migranten</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Asielmigranten - Illegale vreemdelingen - Tijdelijke migranten

2.3. Arbeidsmigratie

Door krapte op de arbeidsmarkt werden in de jaren '60 migranten naar Nederland gehaald om vacatures te vervullen. Echter, door de economische crisis die ontstond in de jaren '70 verdwenen de arbeidstekorten in Nederland, waardoor een restrictiever migratiebeleid werd toegepast om de arbeidsmigratie terug te dringen (Snel, Boom, Engbersen & Burgers, 2000). Dit veranderde wederom in 1993 toen in Europa interne mobiliteit ontstond. Dit houdt in dat binnen Europa een 'grenzeloze' zone bestaat voor vrij verkeer van goederen, diensten, kapitaal en personen. Het vrije verkeer van personen in Europa is vastgelegd in het Schengenverdrag. Binnen de Europese Unie hebben 26 landen dit verdrag ondertekend, de zogeheten Schengenlanden. Binnen deze landen mag een inwoner van de EU vrij reizen en tevens arbeid verrichten (Rijksoverheid, sd). De gedachte hierachter was dat op deze manier arbeidstekorten in het ene land opgevuld konden worden door werkloze werknemers uit andere landen (Holtslag, Kremer & Schrijvers, 2012). Hierdoor werd arbeidsmigratie binnen Europa eenvoudiger (Jennissen, 2013). Het werd namelijk voor arbeidsmigranten aantrekkelijk om tijdelijk in Nederland te werken en daarna terug te keren naar het herkomstland (Engbersen et al., 2011). Echter, naast het tijdelijke karakter van bijvoorbeeld seizoensarbeid, werden

uiteindelijk ook structurele vacatures vervuld door arbeidsmigranten. Dit was voornamelijk arbeid die Nederlanders weigerden uit te voeren (Lange, 2007). De kans voor arbeidsmigranten om een structurele baan te vinden, werd hierdoor vergroot.

De diversiteit van arbeidsmigratie wordt in het onderzoek van Engbersen en andere (2011) onderverdeeld in vier ideaaltypische patronen, schematisch weergegeven in tabel 2. Het eerste patroon dat beschreven wordt, is tijdelijke, circulaire migratie. Deze arbeidsmigranten hebben weinig contacten met Nederlanders, spreken de Nederlandse taal nauwelijks en werken vooral om het geld dat zij verdienen te investeren in hun herkomstland. Dit patroon is vaak te zien bij mensen die op latere leeftijd emigreren en nog een partner en/of kinderen hebben in het land van herkomst. Zij willen maximaal een jaar tot vijf jaar in Nederland verblijven (Engbersen et al., 2011).

Het tweede patroon is transnationale of binationale migratie. Arbeidsmigranten met dit patroon zijn relatief goed geland in Nederland, maar hebben tegelijkertijd ook sterke banden met familie en vrienden in het thuisland. Deze migranten spreken goed Nederlands en hebben veel contact met Nederlanders. Daarnaast vinden zij het belangrijk om ook hun verbindingen in het thuisland te behouden. Vaak is dit patroon te zien bij hoogopgeleide migranten en, maar in mindere mate, bij migranten met middelbare opleiding. De verwachting bij deze arbeidsmigranten is dat zij op termijn teruggaan naar het herkomstland of migreren naar een ander land (Engbersen et al., 2011).

Het derde patroon is vestigingsmigratie. Dit migratiepatroon is vaak te zien bij hoger opgeleiden, die voor een langere en onbepaalde tijd in Nederland verblijven en goed de Nederlandse taal beheersen. De verplichtingen naar het thuisland zijn minder sterk bij deze groep, zij sturen daarom minder geld naar het herkomstland. Vaak ligt de oorzaak hiervan in het feit dat de kinderen en de partner van de arbeidsmigrant in Nederland wonen (Engbersen et al., 2011).

Het vierde en tevens laatste patroon is dat van footloose migratie. Dit patroon komt voor bij migranten die nog relatief kort in Nederland zijn. Zij hebben hun plek nog niet gevonden in de Nederlandse samenleving, spreken slecht Nederlands, hebben geen vrienden en een onzekere arbeidspositie. Daarnaast hebben ze ook weinig tot geen contact met het thuisland. Dit is voornamelijk te verklaren door het feit dat deze migranten op jongere leeftijd naar Nederland zijn gekomen en geen partner hebben. Deze groep geeft vaker aan dan de groepen bij de andere patronen dat zij korter dan vijf jaar in Nederland willen blijven (Engbersen et al., 2011).

Arbeidsmigratie kan meerdere vormen aannemen in de Nederlandse samenleving afhankelijk van de motivatie, mate van contact met het thuisland en mate van integratie van de

migrant. Daarnaast is te zien dat de keuze van de migrant om zich tijdelijk of juist permanent te vestigen in de ontvangende samenleving, een belangrijk onderdeel is om patronen binnen arbeidsmigratie te onderscheiden. Dit is een koppeling met het derde type ‘nieuwe’ migrant die door Snel, Boom, Engbersen en Burgers (2000) werd geïntroduceerd, de tijdelijke migrant. Hier is uit op te maken dat migranten vaak niet onder één type migrant gegroepeerd kunnen worden, maar juist een variatie kunnen laten zien van verschillende typen patronen.

Tabel 2

Ideaaltypische arbeidsmigratiepatronen

<i>Type patroon</i>	<i>Kenmerken</i>
<i>Tijdelijke, circulaire migratie</i>	<ul style="list-style-type: none"> – Weinig contact met autochtonen – Spreken nauwelijks Nederlands – Sterke banden met het thuisland – Verwachting binnen vijf jaar weer terug te keren naar het thuisland
<i>Transnationale of binationale migratie</i>	<ul style="list-style-type: none"> – Veel contact met autochtonen – Spreken goed Nederlands – Sterke banden met het thuisland – Verwachting weer terug te keren naar het thuisland
<i>Vestigingsmigratie</i>	<ul style="list-style-type: none"> – Vaak hoger opgeleiden – Spreken goed Nederlands – Langere of onbepaalde tijd in Nederland – Minder sterke banden met het thuisland
<i>Footloose migratie</i>	<ul style="list-style-type: none"> – Spreken nauwelijks Nederlands – Geen sociale contacten – Onzekere positie op de arbeidsmarkt – Weinig contact met thuisland – Kort verblijf in Nederland

2.4. Integratie

Bij migratie en inburgeringsprocessen worden vaak twee termen gebruikt, integratie en assimilatie. Zoals eerder vermeld, wordt integratie vooral gebruikt om veranderingen in gedrag, opvattingen en posities van migranten en hun kinderen te meten, te beschrijven, te verklaren of te voorspellen (Omlo, 2011). Assimilatie refereert naar het gegeven dat migranten en de generaties na hen, vergelijkbaar zijn met de ontvangende samenleving wat betreft gedrag en gewoontes (Schneider & Crul, 2010). Zowel integratie als assimilatie verwijzen naar dezelfde aspecten, namelijk processen van inpassing en aanpassing van migranten aan de ontvangende samenleving (Omlo, 2011). Echter, de begrippen kunnen niet als gelijkwaardig worden gezien. Wanneer van assimilatie wordt gesproken, geeft de migrant de eigen culturele identiteit op en gaat volledig op in de dominante cultuur. Bij integratie blijft de eigen culturele identiteit

bewaard en wordt er tegelijkertijd deelgenomen aan de dominante gemeenschap (Driessen et al., 2003).

De Nederlandse overheid geeft tevens een invulling aan het begrip integratie. In het kamerstuk van 2018 over het integratiebeleid wordt geconcludeerd dat te veel nieuwkomers te lang aangewezen zijn op een bijstandsuitkering. Dit wordt gezien als een onacceptabele uitkomst (Koolmees, 2018). De overheid stelt dat succesvolle integratie wordt gerealiseerd wanneer de migrant eigen verantwoordelijkheid neemt over zijn of haar integratieproces en de betreffende samenleving iedereen de kans biedt zijn of haar talenten te ontplooiën. Een belangrijke factor die hierbij een rol speelt, is het actief deel nemen aan de Nederlandse samenleving, waar vooral de nadruk ligt op het leren van de Nederlandse taal, het verrichten van arbeid en/of het volgen van onderwijs. Daarnaast is het van belang dat de migrant de Nederlandse vrijheden en gelijkheden respecteert (Integratie, 2020). De overheid geeft aan hiervoor kansen te bieden aan migranten door Nederlandse taalcursussen beschikbaar te stellen en ondersteuning te bieden bij het vinden van een opleiding of arbeid (Koolmees, 2018).

In de literatuur wordt het concept integratie onderverdeeld in twee losse concepten, namelijk sociaal-culturele integratie en structurele integratie. Dagevos (2001) maakt tevens bij sociaal-culturele integratieprocessen een onderscheid tussen een objectieve en subjectieve dimensie. De objectieve dimensie gaat over de mate waarin een groep zich qua gewoonten, normen en waarden en taal onderscheidt van de omringende samenleving en over de informele contacten die de migrant onderhoudt. De subjectieve dimensie van sociaal-culturele integratie heeft betrekking op de identificatie met de eigen groep (Dagevos, 2001). Dit onderscheid wordt aangehouden om de reden dat er verschillende posities denkbaar zijn op de objectieve en subjectieve dimensie van sociaal-culturele integratie. De cultuur van een migrant kan namelijk nauwelijks verschillen van de ontvangende samenleving (objectieve dimensie), maar de migrant kan tegelijkertijd toch een hoge identificatie hebben met zijn of haar eigen nationaliteit (subjectieve dimensie) (Dagevos, 2001).

Om een duidelijker beeld te creëren van sociaal-culturele integratie, worden deze twee dimensies los van elkaar bekeken. Wanneer een migrant is opgenomen in een samenleving, de betreffende samenleving accepteert en door deze geaccepteerd wordt en bereid is tot sociale contacten met de meerderheid, wordt er gesproken van sociale integratie (Driessen et al., 2003). Bij sociale integratie kan, volgens Dagevos (2001), een onderscheid worden gemaakt in een gedrags- en houdingscomponent. De gedragscomponent is de mate van sociaal contact die migranten onderhouden met autochtonen. De houdingscomponent komt tot uitdrukking in

hoeverre migranten het wenselijk vinden contacten te onderhouden met autochtonen (Dagevos, 2001).

Culturele integratie betreft het overnemen van normen, waarden en houdingen van de betreffende samenleving door migranten. De mate van culturele integratie kan op verschillende manieren worden beoordeeld. Ten eerste de mate waarin de cultuur van de migrant afwijkt van die van de ontvangende samenleving en ten tweede de mate van aanpassing van de migrant aan de cultuur van de ontvangende samenleving. Echter, het is niet gemakkelijk vast te stellen welke normen, waarden en houdingen specifiek bij de cultuur van de betreffende samenleving behoren. Het zijn geen vaste gegevens, maar vertonen juist een grote variatie, ook binnen de autochtone bevolking (Dagevos, 2001). Verder wordt bij de mate van culturele integratie van een migrant aandacht besteed aan de beheersing van de taal van het ontvangende land en de mate waarin de migrant zichzelf etnisch identificeert. Beide kunnen zorgen voor een verbinding of een afstand met de ontvangende samenleving (Dagevos, 2001).

Naast dat sociale en culturele integratie apart van elkaar kunnen worden bestudeerd, heerst tussen de twee termen ook een sterke samenhang. Uit het onderzoek van Dagevos (2001) blijkt dat migranten die in geringe mate sociaal zijn geïntegreerd, eveneens in geringe mate cultureel zijn geïntegreerd, de Nederlandse taal nauwelijks beheersen en in de privésferen de eigen taal spreken. Eveneens geldt dit voor het omgekeerde. Migranten die vaak sociale contacten hebben met autochtonen, volgen bepaalde normen en waarden van de Nederlandse samenleving op en spreken de Nederlandse taal goed. Bij migranten die tussen deze twee uiterste in zitten, kwam uit het onderzoek op alle dimensies een gemiddelde waarde (Dagevos, 2001).

De sociale situatie waar een migrant zich in bevindt kan van invloed zijn op zijn of haar sociaal-culturele integratieproces. Wanneer migranten in een sociale situatie geconfronteerd worden met diversiteit, kan dit effect hebben op hoe de migrant zijn of haar sociale contacten vormgeeft. Putnam (2007) introduceert twee theorieën die inzicht geven op het effect van diversiteit op sociale contacten tussen mensen. De eerste theorie die Putnam (2007) bespreekt, is de contacttheorie. Deze theorie impliceert dat wanneer er sprake is van meer diversiteit, er meer interetnische tolerantie en sociale solidariteit ontstaat. Mensen vinden het gemakkelijker elkaar te vertrouwen en samen te werken wanneer de sociale afstand tussen hen kleiner is. Door meer contact te hebben met mensen die niet op onszelf lijken, worden de eerste barrières van onwetendheid en aarzeling weggenomen en ontstaat er ruimte om elkaar te vertrouwen (Putnam, 2007; Lancee & Dronkers, 2011). Deze redenering is ontstaan uit de *intergroup theory* van Pettigrew (1998). Deze theorie voorspelt namelijk dat vooroordelen minimaal zijn wanneer

het contact tussen de groepen optimaal is (Lancee & Dronkers, 2011). Hierbij stelt de theorie dat het contact tussen groepen optimaal is wanneer aan vijf voorwaarden wordt voldaan: gelijke status tussen de groepen, gemeenschappelijke doelen, samenwerking, ondersteuning van wetten en gebruiken en potentiële vriendschap (Pettigrew, 1998).

De conflicttheorie beweert precies het tegenovergestelde. Deze theorie stelt namelijk dat diversiteit het wantrouwen bevordert buiten de groep en solidariteit binnen de groep. Dit betekent dat wanneer mensen in meer fysieke nabijheid worden gebracht met mensen die anders zijn, hoe minder zij de 'ander' vertrouwen (Lancee & Dronkers, 2011). De tweede theorie van Putnam (2007) sluit hierbij aan. Hij introduceert de constricttheorie die stelt dat etnische diversiteit het vertrouwen binnen én buiten de groep kan verminderen. Zijn argumentatie bij deze theorie is dat wanneer de sociale context meer divers is in termen van etnische groepen, er meer mensen in tegenstelling tot eenieder zijn. Als gevolg hiervan zijn er minder mensen met wie iemand zich kan identificeren, wat resulteert in minder sociale connecties en een lager vertrouwensniveau. In dit geval hangt etnische diversiteit negatief samen met sociaal vertrouwen (Putnam, 2007; Lancee & Dronkers, 2011).

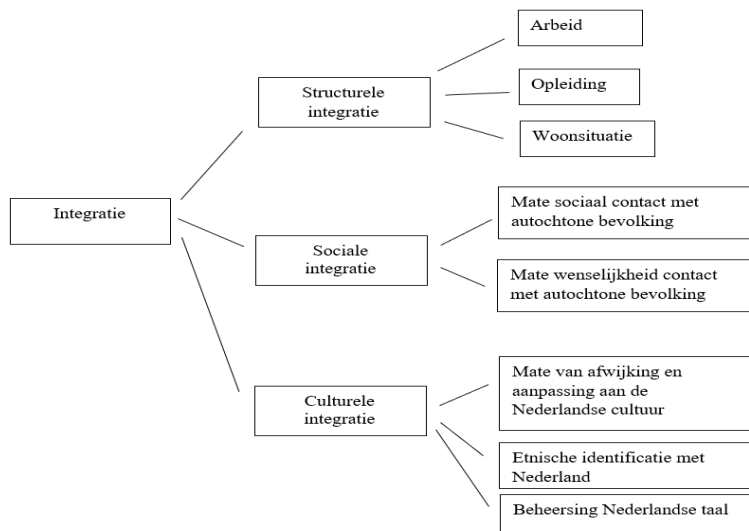
Structurele integratie is een minder ambigue term dan sociaal-culturele integratie. Structurele integratie is gemakkelijk te omvatten in diverse kenmerken die een duidelijk beeld schetsen hoe het is gesteld met de economische positie van migranten in de ontvangende samenleving. Deze kenmerken omvatten de onderwijspositie, arbeidspositie en de woonsituatie van de migrant (Dagevos, 2001; Schneider & Crul, 2010). De woonsituatie betreft de mate waarin migranten woonachtig zijn in wijken met veel andere mensen met een migratieachtergrond, zogeheten concentratiewijken. De gedachte hierbij is dat migranten geconcentreerd woonachtig zijn in oude en min of meer tot armoede vervallen wijken die door de autochtone bevolking zijn verlaten. Deze migranten vertrekken uit deze wijken wanneer zij een betere sociaaleconomische positie bemachtigen. De opengevallen plekken worden ingenomen door nieuwe migranten, waardoor het proces zich herhaalt (Dagevos, 2001).

Bovenstaande literatuur geeft een duidelijk beeld over de verschillende vormen van integratie en de daarbij behorende factoren. Voor verduidelijking worden de concepten en indicatoren omtrent het begrip integratie schematisch weergegeven in model 3. De factoren die de Nederlandse overheid belangrijk achten voor een succesvol integratieproces kunnen tevens geplaatst worden onder de verschillende vormen van integratie. Het actief deelnemen aan de Nederlandse samenleving, zoals het verrichten van arbeid of het volgen van onderwijs, kan gezien worden als structurele integratie. Daarnaast hecht de overheid waarde aan het respecteren van de Nederlandse vrijheden en gelijkheden en de beheersing van de Nederlandse

taal. Dit kan gezien worden als culturele integratie. Hieruit kan worden opgemaakt dat de Nederlandse overheid vooral de nadruk legt op structurele en culturele integratie en daarbij sociale integratie buiten beschouwing laat.

Model 3

Concept integratie met bijbehorende indicatoren

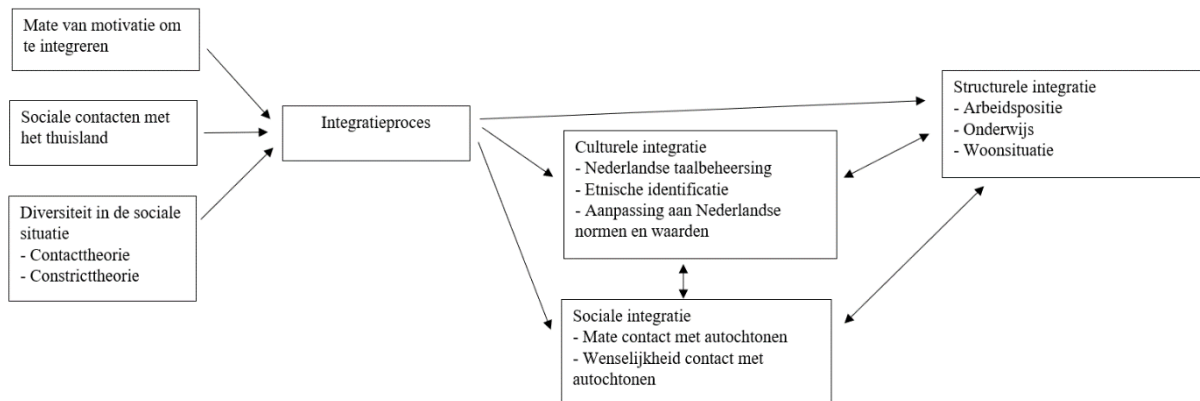

In de literatuur bestaat enige discussie over hoe structurele en sociaal-culturele integratie elkaar beïnvloeden. Eerdere literatuur zoals van Park (1928) en Child (1943) beweren dat een zekere mate van sociaal-culturele integratie een belangrijke voorwaarde is voor structurele integratie. Wanneer migranten op de hoogte zijn van de gebruiken en normen van de ontvangende samenleving en daarbij deze willen/kunnen toepassen, zal dit positief bijdragen aan een gunstige arbeidspositie (Park, 1928; Child, 1943). Echter, in de loop der jaren is hier kritiek op ontstaan. Het blijkt dat de relatie tussen structurele integratie en sociaal-culturele integratie hoogstwaarschijnlijk wederkerig is, waarbij de mate van sociaal-culturele integratie van invloed is op de mate van structurele integratie en omgekeerd. Het beheersen van de Nederlandse taal, het erkennen van bepaalde opvattingen en het hebben van contacten met autochtonen kan een positief effect hebben op bijvoorbeeld het vinden van een baan. Tegelijkertijd kan het hebben van een baan bepaalde opvattingen bijstellen, de beheersing van de Nederlandse taal verbeteren en in de vrije tijd de sociale contacten met autochtonen doen toenemen (Dagevos, 2001). Hieruit blijkt dat wanneer wordt gestreefd naar een succesvol integratieproces van een migrant, alle vormen van integratie meegenomen moeten worden in dit proces. Door de (wederzijdse) beïnvloeding die speelt tussen de vormen van integratie, kunnen deze verschillende vormen een stimulerend of juist remmend effect op elkaar hebben. Daarnaast kan de diversiteit van de sociale situatie, mate van motivatie en mate van sociale

contacten met het thuisland tevens een remmend of juist stimulerend effect op het integratieproces van de migrant en vandaar op de verschillende vormen van integratie hebben. In model 4 wordt dit schematisch weergegeven.

Model 4

Conceptueel model van integratie

Om een duidelijker beeld te vormen over de samenhang tussen structurele en sociaal-culturele integratie, heeft Dagevos (2001) vier integratieprofielen opgesteld. Deze integratieprofielen kenmerken zich door verschillende posities die migranten op beide dimensies van integratie kunnen innemen (Dagevos, 2001). De vier integratieprofielen zijn schematisch afgebeeld in tabel 3 en worden als volgt beschreven. Wanneer er sprake is van een geringe mate van zowel structurele integratie als sociaal-culturele integratie, wordt er gesproken van minderheidsvorming. Als tweede wordt onderklassevorming gekenmerkt door een lage structurele integratie en daarnaast een hoge mate van sociaal-culturele integratie (Dagevos, 2001). Als derde wordt van gesegmenteerde assimilatie gesproken wanneer een voorspoedige structurele integratie optreedt die samengaat met het vasthouden van de eigen etnische identiteit en groepscohesie (Dagevos, 2001; Driessen et al., 2003). Ten slotte wordt als vierde de term assimilatie genoemd, waarbij een sterke mate van structurele integratie samengaat met een sterke mate van sociaal-culturele integratie (Dagevos, 2001; Driessen et al., 2003).

Tabel 3

Integratieprofielen

	<i>Sociaal-culturele integratie</i>	
	Laag	Hoog
<i>Structurele integratie</i>	Laag	Minderheidsvorming Onderklassevorming
	Hoog	Gesegmenteerde assimilatie

Samenvattend, het begrip migratie omvat veel diversiteit. Om deze reden wordt in de literatuur een onderscheid gemaakt tussen verschillende typen migranten (Stilwell et al., 2003; Berkhout, Smid & Volkerink, 2010; van Ostaijen et al., 2014). Snel, Boom, Engbersen en Burgers (2000) maken een onderscheid tussen ‘traditionele’ en ‘nieuwe’ migranten. Echter, dit onderscheid is niet vast bepaald. Tussen de typen migranten kan namelijk overlap plaatsvinden. Dit is te zien bij arbeidsmigranten en tijdelijke migranten. Door Snel, Boom, Engbersen en Burgers (2000) worden arbeidsmigranten geschaard onder ‘traditionele’ migranten en tijdelijke migranten onder de ‘nieuwe’ migranten. Echter, in het onderzoek van Engbersen en andere (2011) worden de arbeidspatronen, waaronder arbeidsmigranten onderverdeeld worden, onderscheiden door onder andere de tijdelijkheid van verblijf in het land van bestemming. Hieruit is op te merken dat arbeidsmigranten overeenkomsten kunnen hebben met tijdelijke migranten.

Naast de verschillende soorten migranten, kunnen ook twee vormen van integratie worden onderscheiden, namelijk structurele en sociaal-culturele integratie. Structurele integratie is de mate waarin migranten er in slagen een volwaardige positie te verwerven in de dominante instituties van de ontvangende samenleving, zoals het verrichten van arbeid (Driessen et al., 2003; Snel, Boom, Engbersen & Burgers, 2000). Sociaal-culturele integratie wordt gezien als de mate van sociale contacten die migranten onderhouden met de bevolking van de ontvangende samenleving en de mate van culturele aanpassing aan die betreffende samenleving (Driessen et al., 2003). Verschillende factoren kunnen het integratieproces van de migrant vertragen of juist versnellen. Deze factoren zijn onder andere de motivatie, de mate van contact met het thuisland en de diversiteit in de sociale omgeving van de migrant (Dagevos, 2001; Putnam, 2007).

De Nederlandse overheid benoemd voornamelijk in hun definitie van integratie een structureel en cultureel aspect. Hierbij wordt sociale integratie buiten beschouwing gelaten. Echter, uit de discussie die in de literatuur bestaat over hoe de verschillende vormen van

integratie samenhangen, blijkt dat er een zekere mate van beïnvloeding tussen structurele, sociale en culturele integratie heerst. Uit het onderzoek van Dagevos (2001) blijkt dat migranten die in geringe mate sociaal zijn geïntegreerd, eveneens in geringe mate cultureel zijn geïntegreerd, de Nederlandse taal nauwelijks beheersen en in de privésferen de eigen taal spreken. Eveneens geldt dit voor het omgekeerde. Daarnaast beweren Park (1928) en Child (1943) dat een zekere mate van sociaal-culturele integratie een belangrijke voorwaarden is voor structurele integratie. Echter, Dagevos (2001) laat door middel van zijn vier integratieprofielen zien dat meerdere manieren van samenhang tussen structurele en sociaal-culturele integratie mogelijk is. Een succesvol integratieproces houdt rekening met zowel structurele integratie als sociaal-culturele integratie. Deze vormen van integratie kunnen elkaar stimuleren of juist hinderen tijdens het integratieproces van de migrant.

H3. Methode

3.1. Inleiding

Dit hoofdstuk is onderverdeeld in zes paragrafen. In paragraaf 3.2. wordt het design van het huidige onderzoek besproken. Hierin wordt de keuze voor het uitvoeren van kwalitatief onderzoek verantwoord en wordt de inductieve benadering van het onderzoek toegelicht.

In paragraaf 3.3. wordt gekeken naar de uitvoering van het huidige onderzoek. Allereerst komt de verantwoording voor de keuze van semigestructureerde interviews aan bod. Hierbij wordt ingegaan op de voordelen die deze onderzoeksmethode kan hebben voor het uitvoeren van kwalitatief onderzoek. Daarnaast worden de vier deelvragen besproken die uiteindelijk een antwoord geven op de onderzoeksvraag. Deze deelvragen hangen elk, afzonderlijk van elkaar, samen met een concept dat geïntroduceerd is in het hoofdstuk theorie. Het gaat hier om de begrippen type migrant, structurele integratie, sociale integratie en culturele integratie. Deze concepten worden tijdens deze paragraaf geoperationaliseerd door middel van indicatoren. De deelvragen met bijbehorende concept en indicatoren worden schematisch weergegeven in tabel 4.

In paragraaf 3.4. worden de inclusie- en exclusiecriteria, die in dit onderzoek gebruikt zijn, gepresenteerd. Verder wordt in paragraaf 3.5. de gevolgde procedure van het onderzoek stapsgewijs uitgelegd. Hierin komt aan bod hoe de participanten zijn geworven, op welke manier de interviews zijn afgelegd en welke methode is gebruikt om de verkregen data te analyseren. Ten slotte wordt in paragraaf 3.6. uitgelegd op welke manier de betrouwbaarheid en validiteit van het huidige onderzoek gewaarborgd zijn.

3.2. Design

Om de huidige onderzoeksvraag: *‘welk effect heeft het beheren van een Poolse supermarkt op het sociaal-culturele integratieproces van de Poolse migrant en hoe kan dit eventuele effect verklaard worden?’* te beantwoorden, wordt een kwalitatief onderzoek uitgevoerd. Voor deze onderzoeksmethode is gekozen om de reden dat de nadruk hierbij ligt op het gegeven dat ervaringen van mensen verschillen per individu (Philipsen & Vernooy-Dassen, 2004; van Bergen, 2007; Bryman, 2016). Anders dan bij kwantitatief onderzoek wordt bij kwalitatief onderzoek rekening gehouden met de invloed van processen. Kwalitatieve onderzoeken benadrukken het proces in het sociale leven en welke betekenis aan deze processen gegeven wordt (van Bergen, 2007). Dit is ook het geval bij de huidige casus, waarbij elke Poolse

migrant een ander perspectief heeft op zijn of haar integratieproces. Het is daarom van belang om uitspraken van de participanten in detail te analyseren, zodat op deze manier een duidelijk beeld gecreëerd wordt over de manier waarop zij betekenis geven aan hun sociale wereld (Bryman, 2016).

Verder wordt in het huidige onderzoek gebruik gemaakt van een inductieve benadering. Met de bevindingen die uit het onderzoek naar voren komen, kan een theorie worden gevormd over de relatie die bestaat tussen het beheren van een Poolse supermarkt en de mate waarin de migrant sociaal-cultureel geïntegreerd is. Hierbij wordt de theorie gevormd vanuit het onderzoek (Bryman, 2016).

3.3. Onderzoeksmethode

Om de huidige onderzoeksvraag te beantwoorden, is meer inzicht in de waardeoordelen en leefsituatie van de Poolse migrant van belang. Om deze reden is gekozen voor het afnemen van semigestructureerde interviews. Deze methode heeft een aantal voordelen die van belang zijn bij het onderzoek. De vooraf vastgestelde vragenlijst geeft de onderzoeker een richtlijn welke onderwerpen aan bod behoren te komen tijdens het interview. Dit is van belang zodat het interview niet afwijkt van het doel van het betreffende onderzoek (Bryman, 2016). Ondanks dat een vastgestelde vragenlijst wordt gehanteerd, heeft de onderzoeker wel de vrijheid om een andere formulering van de vraag te gebruiken (Bryman, 2016). In het huidige onderzoek is dit van belang omdat er een taalbarrière aanwezig kan zijn tussen de onderzoeker en de participant. Wanneer de participant de vraag niet begrijpt, kan de onderzoeker een andere verwoording van de vraag gebruiken. Daarnaast kan de onderzoeker ingaan op gegeven antwoorden van de participant, ook wanneer deze vragen niet voorkomen op de vragenlijst. Daarbij is het ook mogelijk om tijdens het onderzoek de vooraf vastgestelde vragenlijst aan te passen. Dit komt voor wanneer de onderzoeker gedurende het onderzoek opmerkt dat bepaalde onderwerpen eveneens van belang zijn om in de interviews te bevragen. Door deze handelingswijzen kan een breder beeld verkregen worden over de situatie van de participant (van Bergen, 2007; Bryman, 2016).

Om de onderzoeksvraag van het betreffende onderzoek te beantwoorden, zijn enkele deelvragen opgesteld, die elk een concept representeert dat onderzocht wordt in het onderzoek. Deze concepten zijn door middel van indicatoren meetbaar gemaakt. De concepten en bijbehorende indicatoren zijn vanuit de theorie in het vorige hoofdstuk samengesteld en worden

gebruikt om de vragenlijst van het betreffende onderzoek samen te stellen. De deelvragen met bijbehorende concept en indicatoren worden schematische weergegeven in tabel 4.

De eerste deelvraag betreft: *‘Onder welk type migrant kan de Poolse migrant geschaard worden?’*. Door middel van deze vraag wordt gekeken onder welk type migrant de participanten uit het huidige onderzoek gegroepeerd kunnen worden. Hierdoor ontstaat een algemeen beeld van de motivatie, mate van contact met het thuisland en mate van integratie van de migrant (Snel, Boom, Engbersen & Burgers, 2000; Engbersen et al., 2011). Om dit meetbaar te maken worden verschillende indicatoren meegenomen. Deze worden weergegeven in tabel 4.

De volgende deelvragen richten zich op de mate van integratie van de participanten. Allereerst wordt gekeken naar het concept structurele integratie, die wordt behandeld in de tweede deelvraag: *‘In welke mate is de Poolse migrant structureel geïntegreerd?’*. Structurele integratie wordt gemeten aan de hand van drie indicatoren. Dit zijn de onderwijspositie, arbeidspositie en woonsituatie van de migrant (Dagevos, 2001; Schneider & Crul, 2010). Hierbij wordt uitgegaan van een sterke mate van structurele integratie wanneer de onderwijspositie van de participant gemiddeld tot hoog is, hij of zij een arbeidspositie bekleedt en niet woonachtig is in concentratiewijken (Dagevos, 2001). Een lage onderwijspositie wordt gezien als iemand die basisonderwijs, vmbo, eerste drie leerjaren van havo/vwo of assistentenopleiding (mbo 1) heeft gevolgd. Een gemiddelde onderwijspositie wordt gezien als iemand die de laatste jaren van havo/vwo, basisberoepsopleiding (mbo 2), vakopleiding (mbo 3) of middenkader- en specialistenopleiding (mbo 4) heeft gevolgd. Ten slotte is iemand hoog opgeleid wanneer hij of zij een hbo- of wo studie heeft afgerond (Volksgezondheid en zorg, 2018).

Als tweede concept wordt de sociale integratie van de participanten bekeken, die wordt omvallen in de derde deelvraag: *‘In welke mate is de Poolse migrant sociaal geïntegreerd?’*. Sociale integratie wordt meetbaar gemaakt door een gedrags- en houdingscomponent als indicatoren te onderscheiden. De gedragscomponent wordt gezien als de mate waarin migranten contact onderhouden met autochtonen. De houdingscomponent komt tot uitdrukking in hoeverre migranten het wenselijk vinden contact te onderhouden met autochtonen (Dagevos, 2001). Een hoge mate van sociale integratie komt voor wanneer de participant aangeeft meerdere keren in de maand vriendschappelijk contact te hebben met autochtone Nederlanders en dit contact als wenselijk beschouwt (Dagevos, 2001). De hieruit voortkomende antwoorden zijn van suggestieve aard, het huidige onderzoek richt zich immers op de beleefwereld van de participant.

Als derde en tevens laatste concept wordt de culturele integratie van de migrant onderzocht. Hierbij staat de vierde deelvraag centraal: *'In welke mate is de Poolse migrant cultureel geïntegreerd?'.* Om culturele integratie meetbaar te maken, wordt een drietal indicatoren gebruikt. Als eerste wordt gekeken naar de mate waarin de cultuur van de migrant 'afwijkt' van die van de ontvangende samenleving, dan wel naar de mate van 'aanpassing' van een migrant aan de cultuur van de ontvangende samenleving (Dagevos, 2001). Het is echter lastig culturele integratie te bevatten in enkele vragen omdat het geen vast gegeven is, maar juist varieert per persoon. Normen, waarden en houdingen hangen niet alleen van cultuur af, maar kunnen ook door persoonlijke of sociale factoren beïnvloed worden (Dagevos, 2001). Om toch een beeld te kunnen vormen van de culturele integratie van de participanten, wordt gevraagd naar de eventuele verschillen in gewoonten en normen en waarden tussen Polen en Nederland. Op deze manier wordt gekeken of de participant verschillen opmerkt tussen deze twee landen en hoe hij of zij met deze eventuele verschillen omgaat. Als tweede wordt gekeken naar de beheersing van de Nederlandse taal. Het beheersen van de taal van de ontvangende samenleving kan namelijk worden gezien als een belangrijk element van culturele integratie. Het gering beheersen van de taal van de ontvangende samenleving kan een afstand creëren tussen de migrant en de betreffende samenleving (Dagevos, 2001). Ten slotte wordt als derde indicator de etnische identificatie behandeld. Hierbij wordt inzicht verkregen in hoe de participant zichzelf ziet in de Nederlandse maatschappij en of hij of zij zich nog sterk verwant voelt met zijn of haar thuisland (Dagevos, 2001). Een hoge mate van culturele integratie komt voor wanneer de participant verschillen kan opmerken tussen Polen en Nederland en naar eigen zeggen deze verschillen kan overbruggen. Daarnaast behoort de participant over een gemiddeld tot hoog niveau van de Nederlandse taal te beschikken. Dit komt voor wanneer de participant zich goed verstaanbaar kan maken tijdens het interview en aangeeft weinig tot geen problemen te ervaren met de Nederlandse taal. Ten slotte dient de participant zichzelf enigszins te identificeren met de Nederlandse samenleving. Deze identificatie kan volledig zijn of samen gaan met identificatie met het eigen land.

Tabel 4

Deelvragen met bijbehorende concept en indicatoren

<i>Deelvraag</i>	<i>Concept</i>	<i>Indicatoren</i>
‘Onder welk type migrant kan de Poolse migrant geschaard worden?’	Type migrant	<ul style="list-style-type: none"> – Reden voor migratie – Duur verblijf in Nederland – Motivatie vestiging – Mate contact met autochtonen – Ervaren band met het thuisland – Niveau van Nederlandse taal beheersing – Opleidingsniveau
‘In welke mate is de Poolse migrant structureel geïntegreerd?’	Structurele integratie	<ul style="list-style-type: none"> – Onderwijspositie – Arbeidspositie – Woonsituatie
‘In welke mate is de Poolse migrant sociaal geïntegreerd?’	Sociale integratie	<ul style="list-style-type: none"> – Mate van contact met autochtonen – Wenselijkheid van contact met autochtonen
‘In welke mate is de Poolse migrant cultureel geïntegreerd?’	Culturele integratie	<ul style="list-style-type: none"> – Mate van afwijking en aanpassing aan de Nederlandse cultuur – Niveau van Nederlandse taal beheersing – Etnische identificatie met Nederland

3.4. Inclusie- en exclusiecriteria

Tijdens het werven van de participanten voor het onderzoek is gebruik gemaakt van inclusie- en exclusiecriteria. Dit zijn vooraf gedefinieerde kenmerken die aangeven of iemand wel of niet kan deelnemen aan het onderzoek (Bryman, 2016). Allereerst worden de inclusiecriteria toegelicht. Het is noodzakelijk dat de participant een Poolse nationaliteit bezit. Daarnaast is het van belang dat de betreffende Poolse migrant, een Poolse supermarkt beheert. Deze criteria zijn opgesteld om de reden dat in het onderzoek gekeken wordt naar Poolse migranten die een Poolse supermarkt beheren/in eigendom hebben en daardoor voornamelijk contact hebben met andere Poolse migranten. Naast de inclusiecriteria zijn ook een aantal exclusiecriteria samengesteld. Tweede generatie Polen die in Nederland wonen, worden uitgesloten van het onderzoek. Ondanks dat zij een Poolse nationaliteit bezitten, zijn zij opgegroeid in de Nederlandse samenleving, waardoor zij geen integratieproces hebben doorlopen. Daarnaast worden Poolse migranten die een andere winkelketen beheren dan een supermarkt, niet meegenomen in het onderzoek. Onder het begrip ‘supermarkt’ worden winkels gerekend die uitsluitend levensmiddelen verkopen. Dit criterium is opgesteld om de situatie waarin de participanten zich verkeren zo gelijk mogelijk aan elkaar te stellen.

Tijdens het onderzoek is gebleken dat een aantal eigenaren van een Poolse supermarkt een andere nationaliteit bezitten dan Pools. Van de dertig supermarkten die benaderd zijn, hadden negen eigenaren een andere nationaliteit. Deze eigenaren waren onder andere afkomstig uit Marokko, Irak en Turkije. In het huidige onderzoek zijn mensen met een andere nationaliteit

uitgesloten, maar in verder onderzoek zou gekeken kunnen worden wat de beweegredenen zijn van mensen met een andere nationaliteit dan Pools om een Poolse supermarkt te starten in Nederland.

3.5. Procedure

De participanten zijn persoonlijk en telefonisch benaderd met het verzoek om deel te nemen aan het onderzoek. In eerste instantie is de onderzoeker langs enkele Poolse supermarkten gegaan om te vragen of de eigenaar van de supermarkt bereid was om deel te nemen aan het onderzoek. Dit waren de steden Naaldwijk, Aalsmeer, Rotterdam, Den Haag en Beverwijk. Echter, deze methode kostte te veel tijd en de eigenaar was vaak niet zelf aanwezig in de supermarkt. Alleen een supermarkt eigenaar in Beverwijk en één in Den Haag waren gelijk bereid deel te nemen aan het onderzoek. Ten gevolge hiervan is gekozen om door middel van Google nieuwe participanten te zoeken. Als zoekopdracht werd gezocht naar Poolse supermarkten in het westen van Nederland. Volgens het SCP bleek namelijk dat de meeste Poolse migranten in het westen van Nederland woonachtig zijn, waarbij het zodoende aannemelijk is dat hier ook de meeste Poolse supermarkten gevestigd zijn (Gijsberts, Andriessen, Nicolaas & Huijnk, 2018). Om deze reden en de tijdsperiode waarin dit onderzoek uitgevoerd moest worden, is er gekozen om in het onderzoek alleen Poolse supermarkten in het westen van Nederland mee te nemen. De supermarkten die werden gevonden met een telefoonnummer werden genoteerd en later gebeld met het verzoek om deel te nemen aan het onderzoek. Deze supermarkten waren gelegen in de steden Bleiswijk, Lisse, Vlaardingen, Noordwijk, Alphen aan de Rijn, Delft, Waddinxveen, Hoofddorp, Gouda, Leiden, Moerkapelle, Den Haag, Rotterdam en Noordwijkerhout.

Wanneer de Poolse supermarkteigenaar bereid was deel te nemen aan het onderzoek, is in overleg een datum afgesproken om bijeen te komen in de desbetreffende Poolse supermarkt. Alle interviews zijn mondeling afgenomen en gehouden in de Poolse supermarkt waarvan de participant eigenaar is. Hierbij werd bij aankomst een rustige plek uitgekozen om het interview uit te voeren. Vooraf aan het interview werd mondeling besproken wat het doel van het betreffende onderzoek was en tevens toestemming gevraagd om het interview op te nemen, waarbij vermeld werd dat het volledig anoniem zal blijven. In alle gevallen werd dit geaccepteerd. Het interview duurde gemiddeld een half uur per participant. Uiteindelijk zijn er zes Poolse supermarkt eigenaren gesproken. De zes supermarkten waren verspreid over vijf steden: Beverwijk, Gouda, Bleiswijk, Rotterdam en Den Haag. In Den Haag zijn twee Poolse supermarkt eigenaren geïnterviewd. Na deze zes participanten gesproken te hebben, heeft de

onderzoeker geconcludeerd dat er geen nieuwe informatie meer werd verkregen tijdens de interviews, met andere woorden er trad verzadiging van de resultaten op (Baarda, et al., 2018).

Om de gegevens uit de interviews te analyseren is tijdens het onderzoek gebruik gemaakt van codering. Dit wordt bewerkstelligd door alle gegeven antwoorden van de participanten onder te verdelen in codes die elk een naam krijgen. Deze codes dienen als methode om de gegevens te labelen, scheiden, compileren en te organiseren (Bryman, 2016). Dit is als volgt uitgevoerd. Allereerst is gebruik gemaakt van open codering. Dit houdt in dat alle data een bepaalde code krijgt. Deze codes zijn interpretaties van de onderzoeker zelf en hebben als doel de data te vergelijken en onder te verdelen (Bryman, 2016). De open codes zijn daarna axiaal gecodeerd, waarbij gekeken wordt of tussen de open codes samenhang bestaat. Dit wordt gedaan door middel van de codes te koppelen aan contexten, patronen van interactie of oorzaken. Ten slotte wordt gebruik gemaakt van selectief coderen. Hierbij worden de samenhangende codes gegroepeerd onder een hoofdthema, die de centrale kern van de groep codes weergeeft (Bryman, 2016). Alle opgestelde codes en hoofdthema's zijn ondergebracht in een codeboom die is gebruikt om de gevonden data te koppelen aan de vastgestelde indicatoren, waardoor in de resultaten een antwoord gevormd kan worden op de deelvragen van het onderzoek (Bijlage 2).

3.6. Betrouwbaarheid en validiteit

De betrouwbaarheid en validiteit worden in dit onderzoek op verschillende manieren gewaarborgd. Lincoln en Guba (in Bryman, 2016) stellen verschillende manieren voor om deze twee aspecten toepasbaar te maken op kwalitatief onderzoek, waar in dit onderzoek naartoe is gewerkt.

In het huidige onderzoek bestaat volledige transparantie over de stappen die zijn genomen om tot de onderzoeksresultaten te komen. Daarnaast zijn de interviews opgenomen en woordelijk getranscribeerd, waardoor de transcripten vergeleken kunnen worden met de resultaten die hieruit zijn getrokken. Deze punten waarborgen de betrouwbaarheid van het onderzoek.

Naast de betrouwbaarheid is ook de validiteit van belang. Dit is gewaarborgd door middel van het vragen om verduidelijking tijdens de interviews wanneer de onderzoeker twijfelend was over het gegeven antwoord of het begrip van de vraag door de participant. Ten slotte is, zoals eerder vermeld, elke vorm van data uit de interviews bekeken en gecodeerd door

de onderzoeker. Op deze manier wordt alle data uit het onderzoek met zorg behandeld door de onderzoeker, waardoor het risico op het vergeten van belangrijke data wordt verkleind.

H4. Casus

4.1. Inleiding

In dit hoofdstuk worden de Poolse migranten in Nederland besproken. In paragraaf 4.2. wordt het verloop van de migratie vanuit Polen naar Nederland door de jaren heen toegelicht. In paragraaf 4.3. wordt gekeken naar hoeveel Poolse migranten geregistreerd zijn in Nederland en in welke provincie zij het meest woonachtig zijn. Daarnaast wordt het opleidingsniveau en de arbeidspositie van de Poolse migranten in Nederland besproken. Ten slotte wordt in paragraaf 4.4. dieper ingegaan op de casus die is gebruikt tijdens het huidige onderzoek.

4.2. Poolse migratie naar Nederland

Sinds 1999 is een stijging te zien van het aantal Poolse migranten in Nederland (Gijsberts, Andriessen, Nicolaas & Huijnk, 2018). Voor veel Polen ligt de reden voor vertrek vooral in de slechte economische situatie en werkloosheid die speelt in Polen. Door de jaren heen werd het steeds eenvoudiger voor Polen om naar Nederland te komen. Allereerst werd namelijk in 1991 de visumplicht afgeschaft voor Polen. Dit betekende dat Polen maximaal drie maanden als toerist in EU-landen konden verblijven. Echter, werken tijdens deze periode was niet toegestaan. Wanneer een Pool wilde werken in Nederland moest hij of zij in het bezit zijn van een verblijfsvergunning en een tewerkstellingsvergunning (Pool, 2003).

Op 1 mei 2004 trad Polen toe tot de Europese Unie en konden Polen zonder verblijfsvergunning in Nederland komen wonen (Dagevos, 2011; Jennissen, 2013). Hierdoor nam de toestroom van Poolse migranten naar Nederland sterk toe (Krieg & Van Rooijen, 2018). Echter, Polen hadden nog geen vrije toegang tot de Nederlandse arbeidsmarkt. In 2007 kwam hier verandering in toen de tewerkstellingsvergunning werd afgeschaft. Polen konden voortaan vrij in Nederland wonen en werken (Dagevos, 2011).

4.3. Polen in Nederland

Sinds de toetreding van Polen tot de EU en de afschaffing van de tewerkstellingsvergunning, vormen Polen de grootste groep immigranten in Nederland (CBS, 2015). Bij het CBS waren op 27 september 2019 ongeveer 185 duizend Poolse migranten in Nederland geregistreerd (CBSb, 2019). De meeste (ingeschreven) Poolse migranten vestigen zich in het westen en zuiden van Nederland. Zuid-Holland telt namelijk met ongeveer 45 duizend het hoogst aantal ingeschreven Poolse migranten (CBS, 2019c). Waarbij Den Haag als stad met 13.000 verreweg het hoogste aantal telt (Gijsberts, Andriessen, Nicolaas & Huijnk, 2018). Ook Noord-Brabant vestigt veel

Poolse migranten, namelijk ongeveer 34 duizend. In de provincies Groningen, Drenthe en Friesland zijn de minste Poolse migranten geregistreerd, namelijk ongeveer duizend (CBS, 2019c).

De gegeven aantallen kunnen echter afwijken van de realiteit. Een deel van de Poolse migranten verblijft namelijk maar een korte periode in Nederland. Wanneer een migrant korter dan vier maanden in Nederland verblijft, is hij of zij niet verplicht zich bij een gemeente in te schrijven. Om deze reden blijft het werkelijke aantal Poolse migranten in Nederland onduidelijk (Krieg & van Rooijen, 2018). Het verblijf van Poolse migranten kan dus vaak van tijdelijke aard zijn, waarbij zij terugkeren naar Polen. Dit kan te wijten zijn aan een onzekere arbeidspositie of een laag opleidingsniveau van de migrant. Dit resulteert in onzekerheid over economische perspectieven in Nederland voor de migrant (Dagevos, 2011).

Uit het onderzoek van Dagevos (2011) blijkt dat het opleidingsniveau van Polen die maximaal zes jaar in Nederland verblijven, lager ligt dan dat van autochtone Nederlanders. Eén op de vijf gemigreerde Polen heeft namelijk niet meer dan het basisonderwijs genoten. Verder bezit 34% van de Poolse migranten een gemiddeld opleidingsniveau en is 20% van de Poolse migranten hoogopgeleid (Dagevos, 2011). Op de arbeidsmarkt bekleden Polen over het algemeen banen die worden verzorgd vanuit uitzendbureaus, ongeveer 69%. Daarnaast werkt ongeveer 7,9% van de Poolse migranten in de landbouw (CBSa, 2019). Tevens starten Poolse migranten een eigen onderneming, ongeveer 10%. In 2014 waren 3168 ondernemingen eigendom van een Poolse migrant. Hiervan zijn ongeveer 513 ondernemingen gericht op handel, waaronder supermarkten (CBS, 2016).

4.4. Poolse supermarkten in Nederland

In Nederland ontstaan vanwege hun grote aantal en van de Nederlandse samenleving afgescheiden huisvesting, Poolse gemeenschappen. Binnen deze gemeenschappen ontstaan eigen voorzieningen, zoals winkels, kerken en horeca waar de Poolse arbeidsmigranten hun eigen taal kunnen blijven spreken en vooral met elkaar kunnen omgaan (zowel op het werk als in de vrije tijd) (Ecorys, 2006). Poolse migranten zijn gehecht aan hun eigen keuken, waardoor Poolse specialiteitenwinkels een belangrijk fenomeen zijn in deze Poolse gemeenschappen. Deze kleine Poolse supermarkten zijn gevestigd in verschillende steden in Nederland, onder andere in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht, Leiden, Hilversum, Hoorn, Utrecht, Aalsmeer, Rijswijk, Groningen, Wilnis, Terneuzen en Zaandam. Hoeveel Poolse supermarkten gevestigd zijn in Nederland is niet bekend. Deze kleine supermarkten zijn opvallend vaak in eigendom van een Poolse vrouw en is qua producten en gesproken taal geheel gericht op de

Poolse gemeenschap (Korf, 2009). Door het beheren van een Poolse supermarkt kan worden gesteld dat de Poolse winkeliers zich voornamelijk begeven in een Poolse gemeenschap. Dit kan betekenen dat zij voornamelijk de eigen taal spreken en omgaan met andere Polen. Uit de literatuur van Dagevos (2001) blijkt dat dit als remmende factor kan fungeren voor de sociale en culturele integratie. In het huidige onderzoek wordt om deze reden onderzocht in hoeverre Poolse winkeliers in de Nederlandse samenleving, sociaal-cultureel geïntegreerd zijn.

Tijdens het huidige onderzoek zijn dertig eigenaren van een Poolse supermarkt benaderd. Hiervan hadden negen een andere nationaliteit dan Pools en vijftien wilden niet deelnemen aan het onderzoek. Uiteindelijk zijn zes Poolse migranten geïnterviewd, waarvan twee man en vier vrouw. Deze zes supermarkten zijn verspreid over vijf steden in het westen van Nederland: Beverwijk, Gouda, Bleiswijk, Rotterdam en Den Haag. In Den Haag zijn twee Poolse supermarkt eigenaren geïnterviewd. In het onderzoek zijn zowel kleine als grote gemeentes meegenomen, om op deze manier de verschillen tussen de gemeentes aan te duiden. Alle interviews zijn gevoerd in de maand oktober van het jaar 2019 en gehouden in de Poolse supermarkt van de desbetreffende participant.

De participanten wonen verspreid over Zuid-Holland en Noord-Holland. Vijf van de zes participanten wonen in dezelfde stad als hun eigen Poolse supermarkt. De overige participant woont in een dichtbijgelegen dorp bij de stad waar zijn Poolse supermarkt gevestigd is. De participerende Poolse supermarkten zijn tussen de twee en tien jaar geleden opgericht. De eigenaren van de Poolse supermarkten wonen allemaal langer dan negen jaar in Nederland en zijn samen met een Poolse partner. De leeftijd van de participanten varieert tussen de 30 en 52 jaar. Ten slotte hebben vier van de zes participanten kinderen in de leeftijdscategorie 6 tot en met 29 jaar. Waarbij het totaal aantal uitkomt op elf kinderen.

H5. Resultaten

5.1. Inleiding

In dit hoofdstuk worden de bevindingen uit het huidige onderzoek besproken en toegelicht. Dit wordt gedaan aan de hand van de vooraf opgestelde deelvragen en bijbehorende indicatoren die in paragraaf 3 in hoofdstuk 3 zijn toegelicht. Allereerst wordt de eerste deelvraag besproken in paragraaf 5.2. In deze paragraaf wordt ingegaan onder welk type migrant de participanten uit het huidige onderzoek geschaard kunnen worden. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen ‘traditionele’ en ‘nieuwe’ migranten (Snel, Boom Engbersen & Burgers, 2000). Daarnaast wordt gekeken met welk ideaaltypisch arbeidspatroon de participanten in het onderzoek overeenstemmen (Engbersen et al., 2011). In paragraaf 5.3. wordt de tweede deelvraag behandeld. Deze deelvraag gaat in op de mate van structurele integratie van de participanten. Dit wordt bekeken aan de hand van drie indicatoren: onderwijspositie, woonsituatie en arbeidspositie (Dagevos, 2001; Schneider & Crul, 2010).

In paragraaf 5.4. wordt gekeken naar de derde deelvraag. Deze deelvraag gaat in op de mate van sociale integratie van de participanten. Dit wordt bekeken aan de hand van de gedrags- en houdingscomponenten. Deze componenten ofwel indicatoren geven inzicht in hoeverre een participant contact onderhoud met autochtone Nederlanders en dit contact als wenselijk beschouwt (Dagevos, 2001). Om daarbij een breder beeld te creëren van de sociale situatie van de participanten, wordt ook gekeken naar het sociale contact dat zij onderhouden met andere Poolse migranten, activiteiten die zij in hun vrije tijd verrichten en het klantcontact in hun eigen Poolse supermarkt.

Ten slotte wordt in paragraaf 5.5. de vierde deelvraag behandeld, die ingaat op de culturele integratie van de participanten. Hierbij wordt gekeken naar de mate waarin de cultuur van de participanten ‘afwijkt’ van die van de ontvangende samenleving, dan wel naar de mate van ‘aanpassing’ van de participanten aan de cultuur van de ontvangende samenleving (Dagevos, 2001). Daarnaast wordt ingegaan op de beheersing van de Nederlandse taal en de etnische identificatie van de participanten.

5.2. Type migrant

De eerste deelvraag wordt als volgt geformuleerd: *‘Onder welk type migrant kan de Poolse migrant geschaard worden?’*. Allereerst wordt gekeken of de Poolse migranten uit het huidige onderzoek geschaard kunnen worden onder de ‘traditionele’ migranten of onder de ‘nieuwe’

migranten (Snel, Boom, Engbersen & Burgers, 2000). Dit wordt bekeken aan de hand van de redenen die de Poolse migranten geven voor hun komst naar Nederland. De voornaamste reden van de participanten is dat zij ondervinden dat een bestaan makkelijker op te bouwen is in Nederland dan in Polen. Daarnaast wordt het vinden van arbeid in Nederland als belangrijke reden genoemd. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de participanten uit het onderzoek arbeidsmigranten genoemd kunnen worden, die geschaard worden onder de groep ‘traditionele’ migranten (Snel, Boom, Engbersen & Burgers, 2000).

In het onderzoek van Dagevos (2001) werden Poolse migranten niet alleen geschaard onder arbeidsmigranten, maar ook onder de tijdelijke migranten die door Snel, Boom, Engbersen en Burgers (2000) gegroepeerd worden onder de ‘nieuwe’ migranten. De tijdelijke migrant kenmerkt zich door het niet permanent vestigen in het bestemmingsland. Dit type kiest er juist voor om tussen bestemmingsland en land van herkomst heen en weer te reizen (Schiller, Basch & Blanc, 1995). Echter, in het huidige onderzoek geven alle participanten aan dat zij momenteel permanent in Nederland verblijven en tevens niet willen terugkeren naar Polen. Een participant geeft hiervoor de volgende reden: *‘Ik heb hier een huis gekocht en hier is mijn familie. Nederland is ook echt een mooi land, Polen ook, maar daar kan ik naartoe voor vakantie. Ik voel dat hier mijn thuis is’*. De andere participanten geven een soortgelijke reden. Daarnaast verblijven alle participanten al een langere tijd in Nederland, waarbij de tijdsperiode tussen de 9 en 20 jaar ligt. Concluderend kan daarom gezegd worden dat de participanten uit het onderzoek niet geschaard kunnen worden onder de groep tijdelijke migranten.

In het onderzoek van Engbersen en andere (2011) wordt arbeidsmigratie onderverdeeld in vier ideaaltypische arbeidsmigratiepatronen, weergegeven in tabel 1. Deze onderverdeling wordt door verschillende indicatoren samengesteld, namelijk de mate van contact met autochtonen, de band met het thuisland, het niveau van Nederlandse taal, het opleidingsniveau en de toekomstige vestiging van de migrant (Engbersen et al., 2011). Vier van de zes participanten geven aan weinig contact te hebben met autochtone Nederlanders. Het contact met het thuisland daarentegen is redelijk goed. Alle participanten geven namelijk aan hun familie in Polen te missen en dat zij minimaal 1 keer per jaar naar Polen afreizen om familie te bezoeken. Het niveau van de Nederlandse taal van de participant kan als gemiddeld worden beschouwd. De participant kon zich tijdens de interviews redelijk verstaanbaar maken en begreep de onderzoeker, mits de onderzoeker hun de tijd gaf hun zinnen te verwoorden en zelf niet te snel sprak of te moeilijke woorden gebruikten. Het opleidingsniveau van de participanten ligt laag. Slechts twee participanten hebben een beroepsopleiding gevolgd, waarvan een participant de opleiding niet heeft afgerond. Verder hebben drie participanten middelbaar

onderwijs afgerond en een participant het basisonderwijs. Ten slotte geven alle participanten Nederland als toekomstige vestiging aan.

Door middel van de bovenstaande indicatoren kan worden gekeken onder welk ideaaltypische arbeidsmigratiepatroon de participanten geschaard kunnen worden. Echter, de kenmerken die de participanten laten zien, komen niet volledig overeen met de kenmerken die gesteld worden bij de vier ideaaltypische arbeidsmigratiepatronen van Engbersen en andere (2011). Het blijkt dat de Poolse migranten uit het huidige onderzoek een vermenging zijn tussen twee arbeidsmigratiepatronen. De participanten onderhouden namelijk weinig contact met autochtone Nederlanders, maar hebben daarbij wel sterke banden met het thuisland. Deze kenmerken vallen onder het patroon tijdelijke, circulaire migratie. Echter, bij dit patroon behoren ook de kenmerken van een laag niveau van Nederlandse taal en tijdelijkheid van verblijf in Nederland. Deze kenmerken komen niet overeen met die van de participanten in het huidige onderzoek. Het patroon van vestigingsmigratie daarentegen beschrijft arbeidsmigranten die de Nederlandse taal redelijk tot goed beheersen en voor langere of onbepaalde tijd in Nederland verblijven. Echter, Engbersen en andere (2011) noemen bij dit patroon tevens de kenmerken van een hoog opleidingsniveau en het hebben van weinig contact met het thuisland. Dit strookt eveneens niet met de kenmerken die de participanten laten zien.

Samenvattend, de participanten uit het huidige onderzoek kunnen onder meerdere typen migranten geschaard worden. Ten eerste kunnen de participanten geschaard worden onder de ‘traditionele’ migranten van Snel, Boom Engbersen en Burgers (2000), waarbij ze gekenmerkt worden als arbeidsmigranten. Daarbij kan het type arbeidsmigrant eveneens onderverdeeld worden, namelijk in vier ideaaltypische arbeidsmigratiepatronen (Engbersen et al., 2011). De participanten laten kenmerken zien die overeenkomstig zijn met de kenmerken van twee soorten arbeidsmigratiepatronen: de tijdelijke, circulaire migratie en de vestigingsmigratie. De participanten onderhouden weinig contact met autochtonen en hebben sterke banden met het thuisland. Dit komt overeen met het tijdelijke, circulaire migratiepatroon (Engbersen et al., 2011). Daarentegen spreken de participanten redelijk de Nederlandse taal en hebben zij de intentie om voor onbepaalde tijd in Nederland te verblijven. Deze kenmerken komen overeen met die van het vestigingsmigratiepatroon (Engbersen et al., 2011).

5.3. Structurele integratie

De tweede deelvraag wordt als volgt verwoord: *‘In welke mate is de Poolse migrant structureel geïntegreerd?’*. Deze deelvraag omvat het concept structurele integratie en wordt gemeten door middel van drie indicatoren, namelijk de onderwijspositie, woonsituatie en arbeidspositie van

de migrant (Dagevos, 2001; Schneider & Crul, 2010). Zoals in paragraaf 5.2. is vermeld, bezitten de participanten uit het huidige onderzoek een lage onderwijspositie. Alle participanten hebben enkel een opleiding in Polen gevolgd, waarbij het opleidingsniveau varieert tussen basisonderwijs en mbo niveau 2. Slechts een participant heeft een opleiding tot verpleegkundige gevolgd, maar deze niet afgerond. Daarnaast hebben de participanten niet de intentie om alsnog een opleiding hier in Nederland te volgen. De participanten geven hiervoor de redenen dat zij het te druk hebben en andere prioriteiten belangrijker vinden, zoals het beheren van de supermarkt of tijd doorbrengen met het gezin. Daarnaast geeft een participant aan zichzelf te oud te vinden om nog een studie te starten.

Bij de woonsituatie van de participant wordt gekeken naar de mate waarin de migrant woonachtig is in zogeheten concentratiewijken. Dit zijn oude en min of meer tot armoede vervallen wijken waarin migranten geconcentreerd woonachtig zijn (Dagevos, 2001). Vijf van de zes participanten blijken in een buurt te wonen waar meer dan 60% van de inwoners een autochtone achtergrond heeft (Alle Cijfers, 2018a; Alle Cijfers, 2018b; Alle Cijfers 2018c; Alle cijfers 2018d; Alle Cijfers 2018e). Een participant woont echter in een buurt waar ongeveer 77% van de inwoners een migratie achtergrond heeft (Alle Cijfers, 2018f). De buurt waar deze participant woonachtig is, kan om voorgaande reden bestempeld worden als een concentratiewijk. Daarnaast geven de participanten aan dat in hun buurt weinig Poolse migranten woonachtig zijn. De participanten vermoeden dat dit onder andere komt door hoge prijzen van nieuwbouwhuizen. Slechts een participant geeft aan dat tegenwoordig meer Polen in zijn buurt wonen dan voorheen.

Ten slotte wordt de arbeidspositie van de migrant genoemd als indicator van structurele integratie. Vier van de zes participanten hebben voor het beheren van hun eigen Poolse supermarkt in loondienst gewerkt. Een van de participanten heeft gewerkt via een uitzendbureau. De andere participanten vervulde banen als schoonmaker, thuishulp en kassenbouwer. Twee participanten hebben nooit in loondienst gewerkt. Een participant heeft namelijk voor het beheren van de supermarkt geen arbeid verricht en de ander heeft voor het beheren van een supermarkt een eigen restaurant beheert. De Poolse supermarkten zijn opgericht tussen de twee en tien jaar geleden. Voor het oprichten van een Poolse supermarkt hadden de participanten uiteenlopende redenen. Een participant geeft als reden: *'Er zijn zoveel Poolse mensen in Nederland. Dat merk ik ook in mijn omgeving. En ik merk dat zij het heel fijn vinden om Poolse producten en vleeswaren te kopen hier'*. Een andere participant heeft als drijfveer: *'Ik houd van Poolse producten en ik weet dat er veel Polen zijn die van deze producten houden. We hebben hier vers vlees en gebakjes. Producten die andere winkels niet verkopen'*.

Verder geven andere participanten aan dat zij werken in loondienst niet volhielden en voor zichzelf wilden beginnen. Daarnaast had een participant opgemerkt dat in zijn buurt vraag was naar een Poolse supermarkt, omdat de dichtstbijzijnde minimaal een half uur verwijderd was van het dorp. Ten slotte geven alle participanten aan dat zij momenteel erg gedreven zijn om hun supermarkt te behouden. Zij achten hun supermarkt erg belangrijk en weten niet wat voor arbeid zij anders zouden moeten verrichten. Echter, de participanten merken op dat er lastige periodes in het jaar zijn voor het financieel onderhouden van hun supermarkt. Dit zijn vooral de maanden oktober tot februari waarin de Poolse seizoenarbeiders terugkeren naar Polen. Deze periodes zijn lastig te overbruggen doordat de klantenstroom in de Poolse supermarkt vermindert. Daarnaast zijn zij bezorgd dat in de toekomst minder Polen naar Nederland zullen komen, waardoor eveneens de klantenstroom zal dalen. Alle participanten geven namelijk aan dat de meeste klanten die producten in hun supermarkt kopen van Poolse afkomst zijn.

Concluderend, uit de interviews blijkt dat de participanten uit het huidige onderzoek redelijk structureel geïntegreerd zijn. Dit is te verklaren door de redelijk goede woonsituatie en arbeidspositie van de participanten. Alle participanten, afgezien van een enkele, wonen niet in concentratiewijken. Daarnaast hebben alle participanten, door het beheren van een supermarkt, een stabiele arbeidspositie. Afgezien dat zij mindere periodes in het jaar kennen, hebben zij plezier in hun werk en dragen bij aan de Nederlandse samenleving. Echter, de onderwijspositie van de participanten ligt laag. Een gemiddelde of hoge onderwijspositie is een vereiste voor een sterke mate van structurele integratie. Om deze reden wordt gesteld dat de participanten in het onderzoek in redelijke mate structureel geïntegreerd zijn.

5.4. Sociale integratie

De derde deelvraag omving het concept sociale integratie en wordt als volgt verwoord: *'In welke mate is de Poolse migrant sociaal geïntegreerd?'*. Sociale integratie wordt meetbaar gemaakt door een gedrags- en houdingscomponent als indicatoren te onderscheiden (Dagevos, 2001). Allereerst wordt ingegaan op de gedragscomponent. De gedragscomponent wordt gezien als de mate waarin migranten contact onderhouden met autochtonen (Dagevos, 2001). In het huidige onderzoek geven vier van de zes participanten aan weinig contact te hebben met autochtone Nederlanders. De overige twee participanten geven aan regelmatig contact te hebben met autochtonen. Het contact dat bestaat tussen de participanten en autochtonen is voornamelijk buurtcontact. Verder geven twee participanten aan dat zij via de kinderen in contact zijn gekomen met autochtonen of autochtonen hebben ontmoet als klant in hun supermarkt. Slechts een participant is zelf actief opzoek gegaan naar sociale contacten en heeft

autochtonen ontmoet in een bar in de wijk waar zij woonachtig is. De meeste participanten ervaren het contact dat zij hebben met autochtonen als oppervlakkig. Slechts een participant geeft aan autochtonen in haar sociale kring als vrienden te beschouwen. De overige vijf zien autochtonen als burens of kennissen.

De participanten hebben verschillende redenen voor het weinige contact dat bestaat tussen hen en autochtone Nederlanders. Drie participanten geven aan te weinig tijd te hebben om contact te kunnen onderhouden. Daarnaast wordt de omgang die de participanten ondervinden met autochtone Nederlanders als reden genoemd. Een participant vertelt namelijk: *'Er heerst toch het verschil dat zij Nederlands zijn en ik Pools, dat vind ik niet zo prettig'*. Een andere participant deelt dezelfde mening. Deze onderscheiding is ook terug te zien wanneer de participanten hun band beschrijven met autochtone Nederlanders. Vier participanten geven aan een positieve band te ondervinden met autochtonen. Een participant vertelt: *'Ik heb een hele open band met hen. We kunnen elkaar veel dingen leren en daardoor is het ook altijd heel gezellig. Zij leren mij Nederlands en ik vertel hun over Poolse producten en gerechten'*. Het merendeel van de participanten sluit zich hierbij aan. Echter, twee participanten ondervinden de band met autochtone Nederlanders minder positief. Zij geven aan het lastig te vinden contact te maken met Nederlanders. Zij denken dat dit komt doordat Nederlanders erg gesloten zijn, waardoor het lastig is een gesprek met hen te voeren. Daarnaast geeft een participant aan geen band te hebben met autochtone Nederlanders. Hij zegt namelijk: *'Ik vind het prettiger om met Poolse mensen te zijn, omdat zij mijn land kennen en wij hebben daardoor gelijk een goede band. Met Nederlandse mensen heb ik dat niet'*.

De houdingscomponent van sociale integratie gaat in op hoeverre migranten het wenselijk vinden contact te onderhouden met autochtonen (Dagevos, 2001). Vier participanten geven aan geen behoefte te hebben aan meer contact met autochtonen. Alle vier zeggen namelijk het te druk te hebben voor meer sociale contacten. Daarnaast vinden twee van deze vier participanten het contact dat zij hebben met Poolse vrienden of familie die in Nederland wonen voldoende en daarbij prettiger in de omgang dan autochtonen. De overige twee participanten zijn wel positief over meer contact met autochtone Nederlanders. Zij geven aan het altijd leuk te vinden om nieuwe mensen te leren kennen. Daarnaast ondervinden zij ook voordelen aan contact met autochtone Nederlanders. Een participant merkt namelijk op: *'Ik merk dat mijn Nederlands achteruit gaat omdat ik het niet meer heel vaak spreek. Als ik mijn Nederlandse buurvrouw vaker zie, spreek ik ook meer Nederlands en als ik dus meer Nederlandse vrienden heb, kan ik ook meer Nederlands spreken'*.

De negatieve band die twee participanten ervaren met autochtone Nederlanders kan te maken hebben met het weinige contact dat bestaat tussen hen en autochtonen. Volgens de contacttheorie van Putnam (2007) zorgt meer contact met mensen die niet op onszelf lijken ervoor dat barrières van onwetendheid en aarzeling weggenomen worden, waardoor ruimte ontstaat om elkaar te vertrouwen. De twee participanten die hadden aangegeven weinig contact te onderhouden met autochtonen, waren eveneens negatief over hun band met autochtonen en hadden geen behoefte aan beter of meer contact. Daarbij geven zij het verschil in culturele achtergrond als reden voor de negatief ervaren band. Hieruit blijkt dat een mindere mate van contact ervoor kan zorgen dat de band tussen migranten en autochtonen negatief wordt beschouwd omdat er sprake is van onwetendheid (Putnam, 2007; Lancee & Dronkers, 2011). De participanten die de band met autochtonen juist als positief beschouwen, geven aan voorheen of in het heden regelmatig contact te hebben met autochtonen. Door drukte in het persoonlijke leven is dit contact afgenomen. Om de reden dat zij regelmatig contact hebben of hebben gehad met autochtonen, is de sociale afstand tussen hen kleiner. Hierdoor ontstaat meer interetnische tolerantie en sociale solidariteit (Putnam, 2007).

Om een breder beeld te creëren van de sociale situatie van de participanten, wordt ook gekeken naar het sociale contact dat zij onderhouden met andere Poolse migranten, activiteiten die zij in hun vrije tijd verrichten en het klantcontact in hun eigen Poolse supermarkt. In tegenstelling tot de mate van contact met autochtonen, geven vier van de zes participanten aan regelmatig contact te hebben met andere Polen. Onder deze contacten vallen familie en vrienden. De participanten hebben de meeste van hun vrienden ontmoet in hun eigen supermarkt. Alle participanten zijn positief over de band die zij hebben met mensen van Poolse afkomst. Dit komt vooral doordat de participanten het fijn vinden dat zij ook afkomstig zijn uit Polen, waardoor ze allebei Polen goed kennen en elkaar kunnen begrijpen.

De participanten verrichten weinig activiteiten buitenshuis. Vier participanten geven namelijk aan geen behoefte te hebben om activiteiten uit te voeren. Hiervoor hebben zij de redenen het te druk te hebben of liever thuis te zijn. Echter, van deze vier participanten geeft een participant aan vroeger wel deel te nemen aan activiteiten, maar door drukte omtrent het beheren van een supermarkt heeft zij daar nu geen tijd meer voor. De overige twee participanten geven aan wel naar activiteiten te gaan. Zij gaan naar deze activiteiten om mensen te ontmoeten, Nederlands te spreken en voor hun plezier. Tevens zijn dit dezelfde participanten die hadden aangegeven het contact met autochtonen wenselijk te vinden. De activiteiten die buitenshuis worden uitgevoerd, omvatten voornamelijk naar een bar gaan, bij vrienden op bezoek, buurtactiviteiten en aan een kerkdienst deelnemen.

Het klantcontact die de participanten ondervinden in hun eigen Poolse supermarkt geeft tevens inzicht in de participant zijn of haar sociale situatie. Alle participanten geven aan dat voornamelijk Polen hun supermarkt bezoeken en maar weinig Nederlanders of mensen van andere nationaliteiten. De reden hiervoor is, volgens de participanten, dat Nederlanders of mensen van andere nationaliteiten de Poolse producten niet kennen en daardoor sneller naar een supermarkt gaan die wel herkenbare producten verkoopt. Polen daarentegen willen graag speciaal de Poolse producten, die alleen verkrijgbaar zijn in een Poolse supermarkten. De participanten merken op dat de Nederlandse klanten in hun supermarkt een zekere mate van interesse hebben in de Poolse cultuur. Deze Nederlanders zijn vaak getrouwd met een Pool of kennen Poolse producten omdat ze kortgeleden op vakantie waren in Polen. Hieruit blijkt dat de sociale contacten die de participant verkrijgt via zijn of haar supermarkt voornamelijk Polen zijn of Nederlanders die affiniteit hebben met Polen.

Concluderend, uit de bovenstaande informatie is gebleken dat de participanten in het onderzoek een zwakke mate van sociale integratie bezitten. Vier van de zes participanten geven namelijk aan weinig contact te onderhouden met autochtone Nederlanders, waarbij zij eveneens geen behoefte hebben aan meer contact. Het contact dat bestaat tussen deze participanten en autochtone Nederlanders wordt als oppervlakkig bestempeld. Dit is te verklaren door de sociale situatie van de participanten. De participanten begeven zich grotendeels in een sociale omgeving met mensen van Poolse afkomst, omdat zij ook voornamelijk op hun werk contact hebben met Polen. Daarnaast geven de participanten aan ook in de vrije tijd weinig contact te hebben met autochtone Nederlanders, maar daarentegen wel met familie of Poolse vrienden. Tot slot verrichten de meeste participanten weinig activiteiten buitenshuis.

5.5. Culturele integratie

De vierde en tevens laatste deelvraag omvat het concept culturele integratie en wordt als volgt verwoord: *'In welke mate is de Poolse migrant cultureel geïntegreerd?'*. Om de culturele integratie meetbaar te maken, wordt naar een drietal indicatoren gekeken. De eerste is de mate waarin de cultuur van de migrant 'afwijkt' van die van de ontvangende samenleving, dan wel naar de mate van 'aanpassing' van een migrant aan de cultuur van de ontvangende samenleving (Dagevos, 2001). Dit wordt bekeken aan de hand van eventuele verschillen in de gewoonten en normen en waarden tussen die van Polen en van Nederland. Daarnaast wordt ingegaan op de Nederlandse taal beheersing en de etnische identificatie van de participanten.

In het huidige onderzoek is aan de participanten voorgelegd wat voor verschillen zij ervaren in de omgang met Polen en met Nederlanders. De participanten hebben hier een

verschillende kijk op. De meeste participanten, namelijk vier van de zes, geven aan dat Nederlanders erg behulpzaam en sociaal zijn. Dit in tegenstelling tot Polen, die volgens hen erg gesloten en gericht op zichzelf zijn. Echter, de twee overige participanten ervaren precies het tegenovergestelde. Zij vertellen namelijk dat Nederlanders juist gesloten zijn en gesprekken met hen oppervlakkig verlopen. Een participant vertelt bijvoorbeeld: *'In Polen zijn mensen heel open. In Nederland is dat niet zo. Ook als je aan Nederlandse mensen vraagt: "alles goed?", dan is het altijd "ja alles goed". Maar nooit is alles goed toch? Poolse mensen zijn daar anders in'*. Naast de verschillen op persoonlijk vlak tussen Nederlanders en Polen, is ook gevraagd naar de verschillen tussen het leven in Polen en het leven in Nederland. Twee participanten ondervinden geen verschil tussen het leven in Polen en in Nederland. Door de overige participanten wordt opgemerkt dat een bestaan makkelijker op te bouwen is in Nederland dan in Polen. Volgens een participant komt dat door de volgende oorzaak: *'In Polen verdienen zij hetzelfde als in Nederland, maar het leven, eten en huizen zijn veel duurder dan hier. In Nederland is het veel makkelijker om een huis te kopen. In Polen als je geen geld hebt, kan je niets kopen'*. Daarnaast merkt een participant op dat het katholieke geloof in Polen centraal staat, terwijl in Nederland niet een bepaald geloof op de voorgrond treedt. Ten slotte worden nog kleine verschillen genoemd zoals andere eettijden en gedag zeggen op straat in Nederland.

Zoals Dagevos (2001) in zijn onderzoek al had benoemd, blijkt het ook in het huidige onderzoek lastig om concrete normen en waarden te onderscheiden die specifiek bij de Nederlandse of Poolse cultuur behoren. De verschillen die de participanten namelijk benoemen komen niet met elkaar overeen. Elke participant heeft zijn of haar eigen kijk welke waarden, normen en houdingen specifiek bij de Nederlandse of Poolse cultuur behoren. Ook wanneer gevraagd wordt of de participanten Polen missen, geven vijf van de zes participanten nee als antwoord. Het blijkt dat zij geen gebruiken, waarden of normen die worden gehanteerd in Polen hier in Nederland missen. De participanten geven juist als reden dat zij zich in Nederland thuis voelen. De participant die wel aangaf Polen te missen, gaf alleen familie die nog in Polen woont als reden.

Als tweede indicator wordt het beheersen van de Nederlandse taal bekeken. Het beheersen van de Nederlandse taal wordt gezien als een belangrijk element van culturele integratie (Dagevos, 2001). Zoals eerder vermeld kan het niveau van Nederlandse taal door de migranten als gemiddeld worden beschouwd. Echter, wanneer wordt gekeken naar het aantal jaren dat de participanten al in Nederland verblijven, is hun niveau aan de lage kant. Alle participanten verblijven namelijk langer dan negen jaar in Nederland, waarbij het langste verblijf twintig jaar is. Het lage niveau van Nederlandse taal van de participanten kan te wijten

zijn aan de sociale omgeving waarin de participant zich bevindt. Zoals eerder aangegeven hebben de participant weinig contact met autochtone Nederlanders en hebben tevens in hun werksfeer voornamelijk contact met Poolse klanten, Poolse werknemers en Poolse leveranciers. Daarnaast geven de participanten zelf aan dat hun meest gesproken taal in het dagelijks leven Pools is. Hieruit is de samenhang tussen sociale en culturele integratie op te merken. Door de lage mate van contact met autochtone Nederlanders, is het voor de participanten lastiger de Nederlandse taal volledig te beheersen (Dagevos, 2001).

Ten slotte wordt de etnische identificatie van de participanten toegelicht. Hierbij wordt gekeken of de participant zich nog sterk verwant voelt met zijn of haar thuisland (Dagevos, 2001). Uit het onderzoek blijkt dat vier van de zes participanten zich identificeert met Polen. De overige twee geven aan zich zowel Pools als Nederlands te voelen. De reden voor identificatie met de Poolse groep heeft vooral te maken met dat Polen de geboorteplaats is van de Participant. Daarbij zeggen de participanten zich Pools te voelen. Hier is het verschil tussen de objectieve en subjectieve dimensie van sociaal-culturele integratie te zien. Ondanks dat de participanten geen concrete verschillen kunnen noemen tussen Nederland en Polen (objectieve dimensie), hebben zij toch een hoge identificatie met hun eigen nationaliteit (subjectieve dimensie) (Dagevos, 2001). De participanten die zich zowel Pools als Nederlands voelen, geven aan zich fijn te voelen in de Nederlandse samenleving.

Concluderend, uit het huidige onderzoek blijkt dat het lastig is om concrete houdingen, normen en waarden te onderscheiden die specifiek bij de Nederlandse of Poolse cultuur behoren. De participanten geven namelijk geen concrete verschillen aan en zijn tevens niet eensgezind over bepaalde normen, waarden of handelingen die kenmerkend zijn voor de Poolse cultuur. Om deze reden kan er geen uitspraak worden gedaan over de mate waarin de cultuur van de migrant 'afwijkt' van de ontvangende samenleving en de mate van 'aanpassing' van de migrant aan de desbetreffende cultuur. Naast de culturele verschillen tussen Polen en Nederland, wordt bij culturele integratie ook gekeken naar de beheersing van de Nederlandse taal. Het taal niveau van de Poolse migranten uit het huidige onderzoek kan als gemiddeld worden gezien. De participanten kunnen zich verstaanbaar maken en kunnen eenvoudig geformuleerde zinnen begrijpen. Echter, wanneer wordt gekeken naar de lengte van verblijf in Nederland en het niveau van Nederlandse taal die de participanten beheersen, kan worden geconstateerd dat het niveau aan de lage kant is. Ten slotte blijkt dat vier van de zes participanten zich enkel etnisch identificeert met Polen. Uit deze bevindingen blijkt dat de Poolse migranten uit het huidige onderzoek in geringe mate cultureel geïntegreerd zijn.

H6. Conclusie

6.1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de onderzoeksvraag, die in paragraaf 2 van hoofdstuk 1 geïntroduceerd is, beantwoord. Allereerst wordt in paragraaf 6.2. de onderzoeksvraag herhaalt en een samenvatting gegeven van de belangrijkste resultaten uit het onderzoek. In paragraaf 6.3. wordt een antwoord geformuleerd op de onderzoeksvraag van het huidige onderzoek, waarbij de invloed tussen de indicatoren wordt weergegeven in een conceptueel model (model 5).

6.2. Samenvatting resultaten

In het huidige onderzoek is gekeken naar het integratieproces van een Poolse migrant die een Poolse supermarkt in Nederland beheert. Hierbij stond de volgende onderzoeksvraag centraal:

‘Welk effect heeft het beheren van een Poolse supermarkt op het sociaal-culturele integratieproces van de Poolse migrant en hoe kan dit eventuele effect verklaard worden?’

Om antwoord te geven op deze onderzoeksvraag zijn Poolse migranten die een Poolse supermarkt beheren in Nederland bevestigd naar hun mate van structurele en sociaal-culturele integratie. Uit de bevindingen blijkt dat de participanten in een stabiele woon- en arbeidspositie verkeren. Echter, de onderwijspositie die zij bezitten is laag. Hieruit kan worden opgemaakt dat de participanten een gemiddelde mate van structurele integratie bezitten. Daarnaast hebben vier van de zes participanten weinig contact met autochtone Nederlanders, waarbij zij tevens aangeven het niet wenselijk te vinden meer contact te krijgen met autochtonen. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de participanten een zwakke mate van sociale integratie bezitten. Tot slot is gebleken dat de participanten geen concrete cultuur verschillen kunnen aangeven tussen de Poolse en Nederlandse cultuur. Wel kan worden gesteld dat de participanten een laag tot gemiddeld niveau van Nederlandse taal beheersen en alle participanten zich etnisch identificeren als Pool, van wie slechts twee zich ook identificeren als Nederlander. Dit resulteert in een geringe mate van culturele integratie. De participanten kunnen, door hun mate van structurele en sociaal-culturele integratie, geschaard worden onder gesegmenteerde assimilatie die onderdeel uitmaakt van de vier integratieprofielen van Dagevos (2001). Gesegmenteerde assimilatie houdt namelijk in dat de migrant een hoge mate van structurele integratie bezit, die daarbij samengaat met zich vasthouden aan de eigen etnische identiteit en groepscohesie (Dagevos, 2001).

6.3. Beantwoording onderzoeksvraag

Uit het huidige onderzoek blijkt dat vier van de zes participanten weinig contact onderhouden met autochtone Nederlanders en het contact dat bestaat tussen hen voornamelijk oppervlakkig buurtcontact is. De participanten geven hiervoor als reden dat zij een gebrek hebben aan vrije tijd. Echter, het weinige contact tussen de participanten en autochtone Nederlanders kan ook te wijten zijn aan hun arbeidssituatie. Uit de interviews blijkt namelijk dat de klantenstroom in de Poolse supermarkten van de participanten voornamelijk bestaat uit Polen of mensen met een andere etniciteit die affiniteit hebben met het land Polen. Hierdoor hebben de participanten ook tijdens hun werk weinig contact met autochtonen. De participant is genoodzaakt om het contact met autochtone Nederlanders buiten werk om te zoeken. Echter, doordat de participant aangeeft te weinig tijd te hebben om naast werk sociale contacten te onderhouden, wordt dit bemoeilijkt. Daarnaast vinden vier van de zes participanten het niet wenselijk om meer contact te hebben met autochtone Nederlanders. De weinige vrije tijd die zij over hebben naast het beheren van hun eigen Poolse supermarkt, besteden zij liever aan contact met familie of Poolse vrienden of aan andere activiteiten. Hieruit blijkt dat de participanten het hebben van meer sociale contacten met autochtonen niet als prioriteit zien. Om deze reden heeft het beheren van een Poolse supermarkt een negatieve invloed op de hoeveelheid en wenselijkheid van contact met autochtone Nederlanders van de participant. Daarbij blijkt dat de wenselijkheid van contact met autochtone Nederlanders een negatieve invloed heeft op het daadwerkelijk contact. Doordat de participanten het niet wenselijk achten meer autochtonen te ontmoeten, zal het contact met autochtonen niet toenemen. Deze beïnvloeding is schematisch weergegeven in model 5.

Uit de interviews blijkt dat de participanten de Nederlandse taal nog niet optimaal beheersen. De participanten konden zichzelf wel verstaanbaar maken en de onderzoeker begrijpen, mits de onderzoeker hun de tijd gaf hun zinnen te verwoorden en zelf niet te snel sprak of te moeilijke woorden gebruikte. Maar aangezien alle participanten al langer dan negen jaar in Nederland woonachtig zijn, is hun niveau van Nederlandse taal aan de lage kant. Een verklaring hiervoor kan zijn dat de participanten voornamelijk Pools spreken, zowel in privé als op werk. Zoals hiervoor is beschreven, komen de participanten tijdens hun werk voornamelijk in aanraking met Polen. Daarnaast geven de participanten ook aan dat zij in privé sfeer meer contact hebben met Polen dan met autochtone Nederlanders. Doordat het beheren van een Poolse supermarkt een negatieve invloed heeft op het sociale contact van de participanten met autochtone Nederlanders, ontstaat bij de participanten een gebrek aan oefening van de Nederlandse taal (model 5). Hierdoor kan het Nederlandse taal niveau van de participant stagneren of achteruit gaan.

Verder blijkt dat alle participanten zich identificeren met het land Polen, waarbij slechts twee participanten aangeven zich ook deels Nederlands te voelen. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de participanten zich voornamelijk in een Poolse gerichte omgeving bevinden die hun identificatie met het land Polen versterkt. Tijdens het beheren van de supermarkt wordt namelijk vooral Poolse gesproken, worden producten verkocht die te maken hebben met Polen en bestaan de klanten voornamelijk uit Polen. Daarnaast geven de participanten aan ook in de privésfeer voornamelijk contact te hebben met Polen. Dit zorgt ervoor dat de participanten ook niet in aanraking komen met de Nederlandse samenleving, waardoor hun identificatie met Polen hoog blijft en met Nederland juist laag. Hieruit kan geconcludeerd worden dat het beheren van een Poolse supermarkt een negatief effect heeft op de identificatie met Nederland van de participanten. Dit effect wordt versterkt door het weinige contact dat de participanten onderhouden met autochtone Nederlanders (model 5).

Een ander belangrijk aspect van culturele integratie is de mate waarin de cultuur van de migrant 'afwijkt' van die van de ontvangende samenleving, dan wel naar de mate van 'aanpassing' van een migrant aan de cultuur van de ontvangende samenleving. Tijdens het interview is aan de participanten gevraagd of zij verschillen hebben opgemerkt tussen het leven in Polen en dat in Nederland en hoe zij met deze eventuele verschillen zijn omgegaan. Echter, uit de antwoorden van de participanten kon niet duidelijk worden achterhaald welke specifieke culturele verschillen zij ondervinden tussen de Poolse en Nederlandse samenleving. Een verklaring hiervoor kan zijn dat het zich begeven van de participanten in een Poolse gerichte omgeving en het weinige contact met autochtonen, ervoor zorgt dat zij weinig in contact komen met de Nederlandse cultuur en samenleving (model 5). Hierdoor kan het voor hen lastig zijn een verschil op te merken met de Poolse cultuur. Echter, in het onderzoek van Dagevos (2001) wordt hiervoor een andere verklaring gegeven. Hij stelt namelijk dat normen, waarden en houdingen, die vallen onder het culturele aspect van Nederland, lastig vast te stellen zijn omdat deze per persoon een grote variatie laten zien. Deze redenering geeft als conclusie dat er niet zoiets bestaat als een Nederlandse norm of een Nederlandse cultuur waaraan de 'culturele aanpassing' van migranten kan worden afgemeten (Dagevos, 2001).

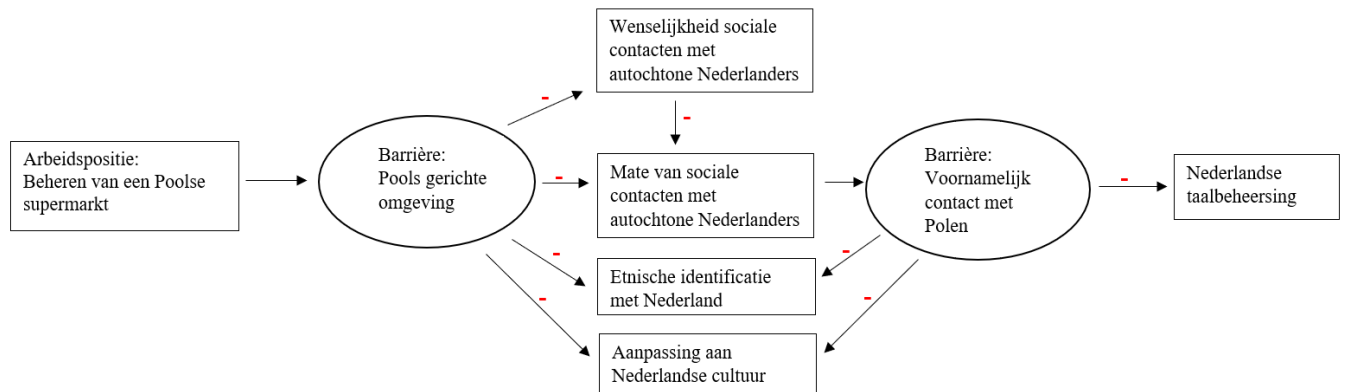
Samenvattend, door het beheren van een Poolse supermarkt verkeren de participanten zich voornamelijk in een Poolse gerichte omgeving. Dit zorgt ervoor dat zij tijdens hun werk vooral sociaal contact hebben met Polen. Daarnaast vinden de participanten het wenselijker om hun vrije tijd te spenderen met familie of Poolse vrienden. Hierdoor zullen de participanten geen actie ondernemen om meer sociale contacten met autochtonen te verkrijgen in hun vrije tijd. Concluderend kan gesteld worden dat het voornamelijk zich bevinden in een Poolse gerichte

omgeving, een negatief effect heeft op de mate en wenselijkheid van contact met autochtonen van de participant. Waarbij de wenselijkheid van contact met autochtonen een versterkend effect heeft op de daadwerkelijke mate van contact met autochtonen van de participant. Het beheren van een Poolse supermarkt heeft om deze reden een negatief effect op de sociale integratie van de participanten. Verder blijkt dat de Nederlandse taal beheersing van de participanten stagneert door het weinige contact dat de participanten hebben met autochtone Nederlanders. Daarnaast veroorzaakt het zich vooral bevinden in een Pools gerichte omgeving, door het beheren van een Poolse supermarkt, voor een negatieve invloed op de etnische identificatie van de participant met Nederland en de culturele aanpassing van de participant aan de Nederlandse cultuur. Hierbij blijkt het gebrek aan sociale contacten met autochtone Nederlanders van de participanten een versterkend effect op te hebben. Hieruit kan geconcludeerd worden dat het beheren van een Poolse supermarkt een negatief effect heeft op de culturele integratie van de participanten, waarbij gebrek aan sociale contacten met autochtone Nederlanders dit negatieve effect versterkt.

De Nederlandse overheid legt de nadruk op structurele en culturele integratie bij het succesvol verlopen van het integratieproces van een migrant. Voornamelijk de arbeidspositie en Nederlandse taal worden als randvoorwaarden genoemd. Sociale integratie wordt buiten beschouwing gelaten. Echter, uit de huidige resultaten blijkt dat, wanneer migranten arbeid verrichten waarbij zij voornamelijk in contact komen met mensen van hun eigen etniciteit, gevolgen kan hebben voor hun integratieproces. Het gebrek aan contact met autochtone Nederlanders die deze groep migranten ondervinden, zorgt voor een negatief effect op de Nederlandse taalbeheersing, etnische identificatie met Nederland en begrip van de Nederlandse cultuur van de migrant. Kortom, wanneer de Nederlandse overheid een succesvolle culturele integratie wil bewerkstelligen bij migranten, moet zij rekening houden met de sociale integratie van de migrant.

Model 5

Conceptueel model van integratie en beïnvloeding tussen indicatoren

H7. Discussie

7.1. Inleiding

In het hoofdstuk discussie wordt in paragraaf 7.2. ingegaan op de beantwoording van de onderzoeksvraag, waarbij door middel van bestaande literatuur een verklaring wordt gegeven over het gevonden effect van het beheren van een Poolse supermarkt op de mate van sociaal-culturele integratie van de participant. In paragraaf 7.3. worden de beperkingen van het huidige onderzoek besproken. Hierbij wordt ingegaan op de generaliseerbaarheid van het onderzoek en de meetbaarheid van de culturele integratie van de migrant. Ten slotte wordt in paragraaf 7.4. aanbevelingen gegeven voor vervolgonderzoek.

7.2. Verklaringen resultaten

In het huidige onderzoek is onderzocht welk effect het beheren van een Poolse supermarkt heeft op het sociaal-culturele integratieproces van de Poolse migrant en hoe dit eventuele effect verklaard kan worden. Om hierop een antwoord te formuleren zijn semigestructureerde interviews afgenomen bij Poolse migranten die in de regio Zuid- en Noord-Holland een Poolse supermarkt beheren. Uit het onderzoek blijkt dat het beheren van een Poolse supermarkt een negatieve invloed heeft op de sociale en culturele integratie van de participanten. Hierbij heeft, de lage mate van sociale integratie van de participant, een versterkend effect heeft op de invloed van het beheren van een Poolse supermarkt op de lage mate van culturele integratie van de participant.

In de literatuur heerst enige mate van discussie over hoe structurele en sociaal-culturele integratie elkaar beïnvloeden (Park, 1928; Child, 1943; Dagevos, 2001). In het huidige onderzoek blijkt dat arbeidspositie, als indicator van structurele integratie, op zichzelf invloed uitoefent op de sociale en culturele integratie van de participant. Door het beheren van een Poolse supermarkt verkeren de migranten zich veelal in een Pools gerichte omgeving en hebben zij voornamelijk contact met Polen. Hierdoor hebben zij weinig contact met autochtone Nederlanders, stagneert hun Nederlandse taal niveau en hebben zij een hoge etnische identificatie met het thuisland. Deze conclusie kan tevens onderbouwd worden door middel van theorieën uit andere onderzoeken.

Zoals in het hoofdstuk resultaten vermeld is, hebben de meeste participanten weinig contact met autochtone Nederlanders. De contacttheorie van Putnam (2007) geeft hiervoor een verklaring. Volgens deze theorie blijkt dat meer contact met mensen die niet op onszelf lijken ervoor zorgt dat barrières van onwetendheid en aarzeling weggenomen worden. Hierdoor

ontstaat ruimte om elkaar te vertrouwen (Putnam, 2007). Echter, de participanten hebben door het beheren van hun Poolse supermarkt niet alleen in de thuissituatie weinig contact met autochtonen, maar ook tijdens werk. De klanten bij de Poolse supermarkten zijn namelijk vooral Polen. Hierdoor ontstaan weinig gelegenheden waar de participanten autochtone Nederlanders kunnen ontmoeten. Daarnaast wordt de druk om contact te leggen met autochtonen voor migranten kleiner wanneer zij voldoende contact hebben met mensen met dezelfde etnische achtergrond. Dit blijkt uit de theorie ‘voorkeuren, gelegenheden en derden’. Deze theorie stelt namelijk dat mensen een voorkeur hebben voor contact met anderen die op hen lijken. Veelal zijn dit mensen met dezelfde culturele en sociaaleconomische achtergrond (Martinovic, 2011). Wanneer migranten voornamelijk in situaties terecht komen waar zij contact hebben met de eigen etnische groep, zal de kans kleiner worden dat zij contact leggen met mensen met een andere etnische oorsprong. Omgekeerd zal het hebben van weinig contact met mensen uit de eigen etnische groep ervoor zorgen dat de migrant meer contact zoekt met mensen met andere etnische achtergronden, zoals autochtonen (Martinovic, 2011). De participanten hebben in de privé- en werksfeer voornamelijk contact met Polen, waardoor de wil om contacten met autochtonen te onderhouden aldus kleiner wordt.

Het niveau van Nederlandse taal van de participanten is aan de lage kant. Alle participanten hebben namelijk moeite met het onder woorden brengen van hun gedachten. Daarnaast begrijpen ze ‘moeilijk’ geformuleerde zinnen niet of raken zij de draad kwijt wanneer iemand te snel spreekt. Ook hier blijkt de oorzaak te liggen in het beheren van een Poolse supermarkt. Uit het onderzoek van Gijsberts en Lubbers (2014) blijkt namelijk dat wanneer migranten in Nederland komen werken, meer in aanraking komen met de Nederlandse taal, wat resulteert in een goede taalverwerving. Echter, het gaat hier om werk waar de gesproken taal Nederlands is. De participanten uit het huidige onderzoek werken in een Pools gerichte omgeving, waarbij zij niet Nederlands maar voornamelijk Pools spreken. Daarnaast speelt de sociale context waarin de migrant zich bevindt in Nederland een grote rol. Migrant die veel met autochtone Nederlanders omgaan, spreken de Nederlandse taal beter. Veel contacten binnen de eigen groep spelen een belemmerende rol in het verwerven van de Nederlandse taal (Gijsberts & Lubbers, 2014). Dit is eveneens het geval bij de participanten in het huidige onderzoek.

Alle participanten identificeerden zich met de Poolse gemeenschap, ook al noemen zij Nederland wel hun thuis. De oorzaak hiervan ligt eveneens in het beheren van een Poolse supermarkt. Berger (in Ungersma, 2011) stelt namelijk dat deelname aan bepaalde activiteiten een manier is om de banden met het thuisland warm te houden. Het beheren van een Poolse

supermarkt kan gezien worden als een activiteit die veel herkenning en gevoelens opbrengt bij een Poolse migrant aan zijn of haar thuisland. Het in stand houden van dit soort instituties gericht op het land van herkomst, kan de etnische identificatie in stand houden (Ungersma, 2011).

7.3. Beperkingen van het onderzoek

Het huidige onderzoek geeft een inkijk in hoe het integratieproces verloopt van Poolse migranten die zich voornamelijk begeven in een Pools gerichte omgeving. Dit kan een verrijking zijn op de wetenschappelijke literatuur over Poolse migranten. Echter, het onderzoek is niet generaliseerbaar, waardoor de resultaten met voorzichtigheid dienen te worden behandeld. De participanten in het huidige onderzoek zijn door de specifieke situatie waar zij zich in verkeren niet vergelijkbaar met andere groepen Poolse migranten. Zij behoren tot de groep Poolse migranten die een Poolse supermarkt beheert. Daarnaast zijn alle participanten gevestigd in het westen van Nederland. Afgezien dat in het westen van Nederland de meeste Poolse migranten woonachtig zijn, heeft dit wel als gevolg dat de resultaten niet generaliseerbaar zijn voor Poolse migranten die een Poolse supermarkt beheren in andere delen van Nederland.

Naast dat het verloop van het integratieproces van de Poolse migranten een verrijking kan zijn op de wetenschappelijke literatuur, heeft het ook een maatschappelijk belang. Het huidige onderzoek laat namelijk zien dat de arbeidspositie van een migrant, een negatief effect kan hebben op zijn of haar mate van sociale en culturele integratie. Dit is voornamelijk het geval wanneer de migrant 'eigen baas' is en een winkel start gericht op het land van herkomst. Deze specifieke arbeidspositie heeft negatieve gevolgen op de sociale en culturele integratie. Sociale integratie heeft tevens een versterkende rol op het negatieve effect van de arbeidspositie op de culturele integratie van de migrant (model 5). Om deze reden is het van belang bij het integratieproces van een migrant niet uitsluitend te kijken naar zijn of haar structurele of culturele integratie, maar ook rekening te houden met diens sociale integratie. Deze informatie geeft nieuwe inzichten om het bestaande integratiebeleid te verbeteren. Echter, tijdens de interviews is gebleken dat de participanten geen duidelijke verschillen konden aanduiden tussen de cultuur van Nederland en die van Polen. Hiervoor wordt in de conclusie twee eventuele verklaringen gegeven. Door het zich voornamelijk begeven van de participanten in een Pools gerichte omgeving, kan het zijn dat zij weinig afweten van de Nederlandse cultuur en daardoor geen verschil opmerken. Echter, de verklaring kan ook liggen in de redenering van Dagevos (2001), die stelt dat er niet zoiets bestaat als een Nederlandse norm of een Nederlandse cultuur

waaraan de ‘culturele aanpassing’ van migranten kan worden afgemeten. In het huidige onderzoek kan daarom geen vaste conclusie worden gegeven over het eventuele verklarende effect van het beheren van een Poolse supermarkt op de mate van afwijking en aanpassing van de migrant aan de Nederlandse cultuur. De culturele integratie van de participanten in het huidige onderzoek is daardoor voornamelijk bekeken aan de hand van de beheersing van de Nederlandse taal en etnische identificatie. Deze resultaten dienen om deze reden met voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden.

Ten slotte is als indicator van culturele integratie de Nederlandse taal beheersing van de participanten meegenomen. Hierbij bepaalde de onderzoeker door middel van het verloop van het gesprek tijdens de interviews en de gegeven antwoorden van de participanten op de vragen omtrent taal beheersing, het Nederlandse taal niveau van de participant. Deze bepaling vanuit de onderzoeker is daardoor suggestief van aard, wat de validiteit van het onderzoek kan doen afnemen. Voor een vervolgonderzoek wordt daarom aangeraden een taaltoets bij de participanten af te nemen, om op deze wijze een objectieve maatstaf te creëren voor het niveau van Nederlandse taal bij de participanten.

7.4. Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

In het huidige onderzoek is een specifieke situatie onderzocht die betrekking heeft op Poolse migranten die een Poolse supermarkt beheren. Voor een vervolgonderzoek kan het interessant zijn om te kijken of de uitkomsten hetzelfde zijn bij migranten met een andere etniciteit die door hun arbeidspositie zich eveneens in een eigen culturele omgeving begeven. De resultaten kunnen vergeleken worden met het huidige onderzoek. Daarnaast kan het huidige onderzoek worden verbreed door meer Poolse supermarkteigenaren te onderzoeken in de rest van Nederland. In het huidige onderzoek is namelijk vooral het westen van Nederland meegenomen. Het kan daarom interessant zijn om ook andere delen van Nederland mee te nemen om te kijken of de huidige resultaten eveneens gevonden kunnen worden in andere delen van Nederland. Verder wordt aanbevolen in een vervolgonderzoek ook de contacten mee te nemen die de migrant heeft met eventuele instellingen, leveranciers en/of overheden. Hierdoor wordt een breder beeld verkregen van de sociale contacten van de migrant en kan er worden onderzocht hoe de migrant deze contacten ervaart en hoe hij of zij communiceert met hen. Dit resulteert uiteindelijk in een vollediger begrip van de mate van sociale integratie van de migrant. Tevens kan bij een vervolgonderzoek gericht worden gekeken op welke manier het sociaal-culturele integratieproces van de Poolse migranten bevordert kan worden. Zodat Poolse migranten, die zich voornamelijk in een Pools gerichte omgeving bevinden, daarbij ook Nederlandse sociale

contacten onderhouden, de Nederlandse taal volledig beheersen en zich naast Polen ook met Nederland etnisch identificeren.

Door middel van het huidige onderzoek is ondervonden dat de arbeidspositie van een migrant invloed kan hebben op zijn of haar sociaal-culturele integratieproces. Deze conclusie zegt echter niets over de mate van invloed van de gehele structurele integratie van een migrant op zijn of haar sociaal-culturele integratieproces. In het huidige onderzoek is namelijk de invloed van de woonsituatie en opleidingsniveau van de participant buiten beschouwing gelaten en wordt alleen specifiek ingegaan op de relatie tussen arbeidspositie en sociaal-culturele integratie. Een vervolgonderzoek kan daarom inzicht bieden in de invloed van de woonsituatie en opleidingsniveau van de migrant op zijn of haar sociaal-culturele integratie, waardoor nieuwe informatie ontstaat voor de discussie die in de literatuur heerst over de mate van (wederzijdse) beïnvloeding tussen structurele integratie en sociaal-culturele integratie.

Ten slotte blijkt uit het huidige onderzoek dat de participanten een sterke mate van etnische identificatie hebben met Polen, maar het land zelf niet sterk missen en Nederland wel zien als hun thuis. Slechts twee participanten identificeerde zich, naast Polen, ook met Nederland. Deze bevindingen zijn opmerkelijk omdat een verwacht resultaat zou zijn dat wanneer iemand zich thuis voelt in een land en het herkomst land niet sterk mist, zich daarbij ook etnisch zou identificeren met het bestemmingsland. Vervolgonderzoek zou interessante informatie hierover kunnen bieden.

Literatuur

- Alle Cijfers. (2018a). Informatie Wijk 17 Loosduinen. Opgehaald van Alle cijfers:
<https://allecijfers.nl/wijk/wijk-17-loosduinen-den-haag/>
- Alle Cijfers. (2018b). Informatie wijk Hoogvliet. Opgehaald van Alle Cijfers:
<https://allecijfers.nl/wijk/hoogvliet-rotterdam/>
- Alle Cijfers. (2018c). Informatie buurt Dorp Bergschenhoek. Opgehaald van Alle Cijfers:
<https://allecijfers.nl/buurt/dorp-bergschenhoek-lansingerland/>
- Alle Cijfers. (2018d). Informatie gemeente Gouda. Opgehaald van Alle Cijfers:
<https://allecijfers.nl/gemeente/gouda/>
- Alle Cijfers. (2018e). Informatie gemeente Beverwijk. Opgehaald van Alle Cijfers:
<https://allecijfers.nl/gemeente/beverwijk/>
- Alle cijfers. (2018f). Informatie Wijk 38 Laakkwartier en Spoorwijk. Opgehaald van Alle Cijfers: <https://allecijfers.nl/wijk/wijk-38-laakkwartier-en-spoorwijk-den-haag/>
- Baarda, B., Bakker, E., Boullart, A., Julsing, M., Fischer, T., Peters, V., & van der Velden, T. (2018). *Basisboek kwalitatief onderzoek*. Utrecht: Noordhoff Uitgevers.
- Berkhout, E., Smid, T., & Volkerink, M. (2010). *Wat beweegt kennismigranten? Een analyse van concurrentiekracht van Nederland bij het aantrekken van kennismigranten*. Amsterdam: SEO.
- CBS. (2015, September 8). Immigratie en emigratie naar recordhoogte in 2014. Opgehaald van CBS: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2015/37/immigratie-en-emigratie-naar-recordhoogte-in-2014>
- CBS. (2016, Februari 6). *23 duizend startende ondernemers met een niet-Nederlandse nationaliteit*. Opgehaald van CBS: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/05/23-duizend-startende-ondernemers-met-een-niet-nederlandse-nationaliteit>
- CBS. (2019a, April 4). Bijna 180 duizend banen vervuld door Polen. Opgehaald van CBS:
<https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/14/bijna-180-duizend-banen-vervuld-door-polen>
- CBS. (2019b, September 27). Statline. Opgehaald van CBS:
<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/37325/table?ts=1572534477460>
- CBS. (2019c, Oktober 8). Statline. Opgehaald van CBS:
<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/70648ned/table?ts=1573401106007>
- Child, I. L. (1943). *Italian or American? The second generation in conflict*. New Haven, CT, US: Yale University Press.
- Dagevos, J. (2001) *Perspectief op integratie: over de sociaal-culturele en structurele integratie van etnische minderheden in Nederland*, Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het

Regeringsbeleid.

- Dagevos, J. (2011). Poolse migranten. De positie van Polen die vanaf 2004 in Nederland zijn komen wonen. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Driessen, G., Doesborgh, J., Ledoux, G., Van der Veen, I., & Vergeer, M. (2003). Sociale integratie in het primair onderwijs. *Nijmegen/Amsterdam: ITS/SCO-Kohnstamm Instituut*.
- Ecorys (2006). Evaluatie werknemersverkeer moe-landen. Rotterdam: Ecorys.
- Engbersen, G., Leerkes, A., Iliès, M., Snel, E., & Meij, R. (2011). *Arbeidsmigratie in vieren. Bulgaren en Roemenen vergeleken met Polen*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.
- Engbersen, G., & Scholten, P. (2018). *De wereld in een stad: migratiediversiteit en stedelijkheid in Europa*. Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.
- Gijsberts, M., Andriessen, I., Nicolaas, H., & Huijnk, W. (2018). *Bouwend aan een toekomst in Nederland: de leefsituatie van Poolse migranten die zich na 2004 in Nederland hebben ingeschreven*. Den Haag: SCP
- Gijsberts, M., & Lubbers, M. (2014). Beheersing van de Nederlandse taal onder recente migranten uit nieuwe EU-lidstaten en traditionele migratielanden. *Sociologie, 10(1)*, 27-48.
- Holtslag, J. W., Kremer, M. & Schrijvers, E. (2012). In betere banen. Den Haag: WRR.
- Integratie*. (2020). Opgehaald van Rijksoverheid:
<https://www.rijksoverheid.nl/regering/regeerakkoord-vertrouwen-in-de-toekomst/4.-nederland-in-de-wereld/4.6-integratie>
- Jennissen, R. P. W. (2013). De instroom van buitenlandse arbeiders en de migratiegeschiedenis van Nederland na 1945. *Justitiële verkenningen, 39(6)*, 9.
- Koolmees, W. (2018, juli 3). *Integratiebeleid*. Opgehaald van Kamerstuk:
<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32824-223.html>
- Korf, D. J. (2009). *Polen in Nederland*. Utrecht: Uitgeverij Ger Guijs.
- Krieg, S., & van Rooijen, J. (2018). Poolse werknemers in Nederland. CBS.
- Lancee, B., & Dronkers, J. (2011). Ethnic, religious and economic diversity in Dutch neighbourhoods: Explaining quality of contact with neighbours, trust in the neighbourhood and inter-ethnic trust. *Journal of Ethnic and Migration Studies, 37(4)*, 597-618.
- Lange, T. D. (2007). *Staat, markt en migrant. De regulering van arbeidsmigratie naar Nederland 1945-2006*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Martinovic, B. (2011). Informele interetnische contacten in Nederland. *Migratiestudies, 2*, 184-

- Nicolaas, H. (2011). Ruim helft Poolse immigranten vertrekt weer. *Bevolkingstrends, 1e kwartaal 2011*, 32-36.
- Omlo, J. J. (2011). Integratie én uit de gratie? Perspectieven van Marokkaans-Nederlandse jongvolwassenen. Delft: Eburon.
- Park, R. E. (1928). Human migration and the marginal man. *American journal of sociology*, 33(6), 881-893.
- Pettigrew, T. F. (1998). Intergroup contact theory. *Annual review of psychology*, 49(1), 65-85.
- Philipsen, H., & Vernooy-Dassen, M. (2004). Kwalitatief onderzoek: nuttig, onmisbaar en uitdagend. *Huisarts en wetenschap*, 47(10), 288-292.
- Pool, C. (2003). Hedendaagse migratie van Polen naar Nederland. WODC.
- Putnam, R. D. (2007). E pluribus unum: Diversity and community in the twenty-first century the 2006 Johan Skytte Prize Lecture. *Scandinavian political studies*, 30(2), 137-174.
- Rijksoverheid. (sd). Opgehaald van: *Welke landen zijn Schengenlanden?*:
<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/europese-unie/vraag-en-antwoord/welke-landen-zijn-schengenlanden>
- Schiller, N. G., Basch, L., & Blanc, C. S. (1995). From immigrant to transmigrant: Theorizing transnational migration. *Anthropological quarterly*, 48-63.
- Schneider, J., & Crul, M. (2010). New insights into assimilation and integration theory: Introduction to the special issue. *Ethnic and Racial Studies*, 33(7), 1143-1148.
- Snel, E., de Boom, J., Engbersen, G., & Burgers, J. (2000). *Migratie, integratie en criminaliteit*. Rotterdam: RISBO.
- Snel, E., Faber, M., & Engbersen, G. (2013). De maatschappelijke positie van Midden-Oost-Europese arbeidsmigranten. *Justitiele Verkenningen*, 39(6).
- Stilwell, B., Diallo, K., Zurn, P., Dal Poz, M. R., Adams, O., & Buchan, J. (2003). Developing evidence-based ethical policies on the migration of health workers: conceptual and practical challenges. *Human Resources for health*, 1(1), 8.
- Ungersma, P. W. (2011). *De Polen in Nederland: Identiteitsvorming en plaats in de samenleving* (Master's thesis).
- van Bergen, L. (2007). Kwalitatief en kwantitatief onderzoek. *Huisarts en wetenschap*, 50(11), 802-806.
- van Ostaijen, M., Snel, E., t Hart, M., Faber, M. M., Engbersen, G., & Scholten, P. (2014). Mapping and analysis of types of migration from CEE countries. Country Report the Netherlands.

- Vollebregt, B., & Toemen, T. (2018, oktober 11). Polen in Nederland: ze zijn hier en ze blijven hier. Opgehaald van Trouw: <https://www.trouw.nl/nieuws/polen-in-nederland-ze-zijn-hier-en-ze-blijven-hier~b99f27c8/?referer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>
- Volksgezondheid en zorg. (2018). Opleidingsniveau 2018. Opgehaald van Sociaaleconomische status, Cijfers & Context, Opleiding: <https://www.volksgezondheidenzorg.info/onderwerp/sociaaleconomische-status/cijfers-context/opleiding#node-opleidingsniveau>
- Wallace, C., Chmouliar, O., & Sidorenko, E. (1997). The eastern frontier of Western Europe: mobility in the buffer zone. (Reihe Soziologie / Institut für Höhere Studien, Abt. Soziologie, 12). Wien: Institut für Höhere Studien (IHS), Wien.

Bijlage 1 - Interviewlijst

Hieronder worden de interviewvragen weergegeven die zijn gebruikt tijdens het onderzoek.

Algemene vragen

- Wat is uw leeftijd?
- Hoelang woont u al in Nederland?
- Wat is uw gezinssituatie?
 - o Bent u getrouwd?
 - o Heeft u kinderen?
 - Hoeveel kinderen heeft u?
 - Waar zijn uw kinderen geboren?
 - Hoe oud zijn uw kinderen?
- Waar ziet u uzelf over 5 jaar vanaf nu?
 - o Ziet u uzelf dan nog in Nederland wonen?

Structurele integratie

(Woonsituatie)

- Hoe is uw woonsituatie?
- Hoe zou u uw woning beschrijven waarin u woont?
- Woont u samen met uw partner?
- Wonen uw kinderen nog thuis?
- Hoe vindt u de buurt waar u woont?
 - o Wonen er veel Nederlanders?
 - o Wonen er veel mensen uit uw herkomst land Polen?

(Opleiding)

- Wat voor uw opleiding heeft u gevolgd?
- Heeft u nog plannen om een opleiding te volgen?

(Arbeidspositie)

- Hoelang beheert u al uw winkel?
- Beheerde u ook een winkel in Polen?
- Wat waren uw redenen om een winkel te beginnen in Nederland?
- Wat zijn uw toekomstplannen?
- Heeft u ook overwogen om in loondienst te werken of heeft u dit in het verleden in Nederland gedaan?

Sociale integratie

(Mate van informele contacten met de autochtone bevolking dan wel met de eigen groep.)

- Heeft u contact met Nederlanders?
 - o Hoe kent u deze mensen?
 - o Hoe vaak heeft u contact met deze mensen?
 - o Hoe zou u dit contact beschrijven?
- Heeft u contact met Poolse mensen hier in Nederland?
 - o Hoe kent u deze mensen?
 - o Hoe vaak heeft u contact met deze mensen?
 - o Hoe zou u dit contact beschrijven?

(Activiteiten in vrije tijd)

- Is er een bepaalde plek waar u naartoe gaat om mensen te ontmoeten?
 - o Wat doet u op deze plek?
 - o Hoe bent u te weten gekomen over deze plek?
 - o Is deze plek gericht op Poolse mensen of komen er ook Nederlanders?
 - o Gaat u vaak alleen of gaat u samen met iemand hier naartoe?
 - Als samen: met wie dan?

(Activiteiten kinderen)

- Gaan uw kinderen naar school?
 - o Brengt u uw kinderen naar school?
 - Gingen zij ook in Polen naar school?
 - Zo ja, ziet u verschil in het onderwijs in Polen en in Nederland
 - o In welke klas zitten uw kinderen?
 - o Naar wat voor school gaan uw kinderen?
 - o Hoe bent u bij de betreffende school terecht gekomen?
- Op welke manier bent u betrokken bij het onderwijs van uw kinderen?
- Heeft u ook contact met ouders van andere kinderen?
 - o Zijn er ook veel Poolse kinderen die op die school les volgen?
- Gaan uw kinderen nog naar andere activiteiten buiten school?
 - o Zo ja, wat voor activiteiten?
 - o Doen uw kinderen ook activiteiten gericht op de Poolse cultuur?
 - Welke activiteiten zijn dit?

(Klantcontact)

- Welke klanten heeft u overwegend meer in uw winkel? NL, Poolse of andere?
 - o Ziet u verschil tussen Nederlandse en Poolse klanten in uw winkel?

- Zo ja, wat voor verschil?
- Welke taal spreekt u het meest wanneer u aan het werk bent?

(Mate van wenselijkheid van informele contacten met de autochtone bevolking.)

- Hoe zou u de band die u heeft met Nederlanders beschrijven?
 - Bent u tevreden met deze band of zou u dit anders willen? Waarom?
- Hoe zou u de band die u heeft met de Poolse mensen beschrijven?
 - Bent u tevreden met deze band of zou u dit anders willen? Waarom?

Culturele integratie

(Taal)

- Hoe heeft u Nederlands geleerd?
- Welke taal spreekt u het meest?
- Welke taal spreekt u in uw thuissituatie, met uw man en kinderen?
- Heeft u, als u een gesprek in het Nederlands voert, wel eens moeite met de Nederlandse taal?
 - Waar loopt u dan tegen aan in het gesprek?
 - Bij welke onderdelen van het begrijpen van de Nederlandse taal heeft u de meeste moeite?
- Heeft u moeite om de krant/boek te lezen of het nieuws te volgen in het Nederlands?

(Gewoonten en normen en waarden)

- Merkt u verschillen in het leven in Polen en het leven in Nederland?
 - Welke verschillen zijn dit?
 - In welke situaties merkt u deze verschillen het meeste op?
- Ziet u deze verschillen terugkomen in het klantcontact in uw winkel?
- Wat vindt u het grootste verschil tussen de Nederlandse samenleving en de samenleving in Polen?
- Mist u bepaalde gewoonten die u in Polen kon uitvoeren maar niet hier in Nederland?

(Identificatie met de eigen groep)

- Bij welke etnische groep vindt u uzelf bij horen?

Bijlage 2 – Codeboom

Hieronder wordt de codeboom weergegeven die is gebruikt om de data uit het onderzoek te analyseren. In het vet worden de hoofdthema's weergegeven. De onderstreepte zinnen zijn de axiaal codes. Ten slotte zijn de cursief weergegeven zinnen de open codes. Onder de cursief weergegeven zinnen staan samenvattingen van de gegeven antwoorden door de participanten. Achter deze samenvattingen is weergegeven hoeveel participanten dit antwoord hebben gegeven. Wanneer er geen cijfer achter is genoteerd, is het antwoord 1 keer gegeven.

Hoofdthema 1 – Algemene informatie

Leeftijd

- 30 jaar.
- 39 jaar.
- 41 jaar.
- 48 jaar.
- 50 jaar.
- 52 jaar.

Duur verblijf in Nederland

- 9 jaar.
- 11 jaar.
- 12 jaar.
- 16 jaar.
- 17 jaar.
- 20 jaar.

Woonsituatie

- *Gezinssamenstelling*
 - Vrouw en 1 kind van 14.
 - Vriend, geen kinderen.
 - Man, 2 kinderen van 9 en 5.
 - Man, 5 kinderen tussen de leeftijd 10 en 29 jaar.
 - Vrouw, geen kinderen.
 - Vriend, twee kinderen van 11 en 21.
- *Woonplaats*
 - Den Haag. (2)
 - Rotterdam.
 - Beverwijk.

- Bergschenhoek, winkel in Bleiswijk.
- Gouda
- *Reden komst naar Nederland*
 - Echtgenoot kwam in Nederland werken.
 - Makkelijker een bestaan opbouwen. (3)
 - Voor arbeid. (2)
- *Toekomstplannen in Nederland*
 - Permanent in Nederland verblijven. (6)

(*Reden voor permanent verblijven in Nederland*)

 - Kinderen. (4)
 - Nederland voelt als thuis. (3)
 - Leven in Nederland is makkelijker dan in Polen.
 - Familie is in Nederland.

Hoofdthema 2 – Structurele integratie

Woonsituatie

- *Soort woning*
 - Portiek woning (2)
 - Rijtjes huis (4)
- *Nationaliteiten in de buurt*
 - Mensen met verschillende nationaliteiten die in de buurt wonen (Pools, Nederlands, andere nationaliteiten. (3)
 - Vroeger weinig Polen, tegenwoordig meer.
 - Tegenwoordig minder Polen door nieuwbouw huizen die te duur zijn voor Polen.
 - Weinig Polen. (2)
 - Veel Nederlanders. (2)

Opleidingsniveau

- *Laatstgenoten opleidingsniveau*
 - Basisonderwijs.
 - Middelbaar onderwijs. (3)
 - Opleiding tot verpleegster, niet afgerond.
 - Opleiding gevolgd voor kleren maken.
- *Toekomst plannen voor vervolgopleiding*
 - Nee, te druk. (3)

- Nee, andere prioriteiten (supermarkt beheren, gezin). (3)
- Nee, te oud.

Arbeidspositie

- *Vorige banen*
 - Uitzendbureau.
 - Eigenaar restaurant.
 - Geen werk.
 - Schoonmaakwerk.
 - Huishulp.
 - Kassenbouw.
- *Opstarten supermarkt*
 - Nederlandse taal goed kunnen.
 - Pand huren.
- *Lengte beheren van Poolse supermarkt*
 - 2 jaar.
 - 3.5 jaar.
 - 7 jaar.
 - 9 jaar.
 - 10 jaar.
- *Redenen om Poolse supermarkt te beginnen*
 - Poolse producten introduceren in de Nederlandse samenleving. (2)
 - Polen vinden het fijn om Poolse producten te kunnen kopen. (2)
 - In loondienst werken was niet leuk, geen leuke collega's.
 - In de stad dichtbij was nog geen Poolse winkel, daarom één gestart.
 - Graag voor zichzelf willen beginnen.
- *Toekomst plannen*
 - Graag deze winkel behouden. (6)

(Reden winkel behouden)

 - Het is erg belangrijk. (3)
 - Weet niet wat anders te doen. (2)

(Reden angst om winkel kwijt te raken)

 - Minder Poolse mensen in Nederland. (3)
 - Lastige periodes wanneer Poolse seizoenarbeiders weer terug zijn in Polen. (2)

Hoofdstema 3 – Sociale integratie

Contact met autochtonen

- *Hoe in contact gekomen*
 - o Buren. (5)
 - o Via kinderen. (2)
 - o In een bar ontmoet.
 - o Klanten in de supermarkt. (2)
 - *Wat voor soort contact*
 - o Buren (5).
 - o Kennissen. (2)
 - o Vroeger goede vrienden, tegenwoordig minder contact.
 - *Hoe vaak contact*
 - o Weinig. (4)
 - o Regelmatig. (2)
- (Reden voor weinig contact met autochtone groep)*
- o Weinig tijd. (3)
 - o Zij zijn Nederlands en niet Pools, er is altijd een verschil aanwezig.
 - o Geen goeie band met Nederlanders.

Wenselijkheid van contact met autochtone groep

- *Beschrijving band met autochtonen*

(Negatief)

 - o Lastig om contact te maken met Nederlanders. Nederlanders zijn niet open, lastig om mee te praten. (2)
 - o Geen band met Nederlanders.

(Positief)

 - o Groeten op straat. (3)
 - o Komen bij elkaar op visite om samen te koken.
 - o Open band. (4)
 - o Kunnen elkaar dingen leren. (2)
 - o Heel gezellig.
 - o Nederlanders zijn open en benieuwd naar Polen. (3)
- *Wenselijkheid voor meer contact met autochtonen.*

(Negatief)

 - o Genoeg contact met Poolse familie, geen behoefte aan meer contact.
 - o Te druk voor sociale contacten. (4)

- Geen klik met Nederlanders.
- Liever contact met Polen dan met Nederlanders. (2)

(Positief)

- Nooit genoeg vrienden.
- Altijd leuk om nieuwe mensen te leren kennen.
- Het zou leuk zijn, maar het hoeft niet.
- Graag meer contact, Nederlands gaat namelijk achteruit.

Contact met Poolse mensen

- *Hoe in contact gekomen?*
 - Familie. (2)
 - Ontmoet in de winkel. (4)
 - Vanuit Polen. (2)
 - Door verjaardagen van anderen.
- *Wat voor soort contact*
 - Familie.
 - Vrienden. (3)
- *Hoe vaak contact*
 - Meer contact met familie dan met Poolse vrienden.
 - Regelmatig contact omdat ze in de winkel komen. (2)
 - Regelmatig, 1x in de maand.
 - Weinig contact. (2)
 - Gelijk contact met Poolse en Nederlandse vrienden.
 - Tijdelijke Poolse migranten die seizoensarbeid in Nederland komen doen.
- *(Reden voor weinig contact)*
 - Te druk (2)

Wenselijkheid van contact met Poolse groep

- *Beschrijving band met Polen*
 - Fijn om mee om te gaan. (2)
 - Kennen het land Polen ook goed. (5)
 - Begrijpen elkaar goed. (4)
 - Zit altijd goed omdat je zelf ook Pools bent.
 - Gesprekken lopen gemakkelijk.

Contact met thuisland

- *Beschrijving band met thuisland*

- Elk jaar weer terug naar Polen voor familie (6)
- Familie missen (6)

Activiteiten in vrije tijd

- *Deelname aan activiteiten*

(Negatief)

- Nee. (4)

(Reden om niet naar activiteiten te gaan)

- Te druk. (3)
- Liever thuis zijn.

(Positief)

- Ja. (2)
- Ja, vroeger.
- Soms. (2)
- Ja, thuis activiteiten.

(Reden om naar activiteiten te gaan)

- Weinig Poolse mensen in de buurt.
- Mensen leren kennen.
- Nederlands leren.
- Voor plezier. (2)

- *Activiteiten*

- Naar een bar gaan.
- Verjaardag van vrienden. (2)
- Thuis koken.
- Thuis schoonmaken.
- Kerkdienst.
- Buurt activiteiten.
- Voetbal.
- Meedoen als winkel aan evenementen zoals koningsdag.

Activiteiten van kinderen

- *Nationaliteiten op school van kinderen*

- Weinig Poolse kinderen. (2)
- Veel Nederlandse, Turkse of Marokkaanse kinderen. (2)
- Redelijk veel Poolse kinderen.

- *Contact met andere ouders*

- Ja, op het schoolplein. (3)
- Ja, tijdens ouderavonden.
- *Taal ontwikkeling kind*
 - Spreekt goed Nederlands. (3)
- *Activiteiten buiten school*
 - Huiswerk thuis maken.
 - Naar vriendinnen toe. (2)
 - Vaak thuis. (2)
 - Dagopvang. (2)
 - Voetbal.
- *Vershil tussen scholen in Polen en in Nederland*
 - In Polen is het onderwijs gericht op het katholieke geloof, in Nederland is dat niet.
 - Meer kinderen van andere nationaliteiten.

Klantcontact

- *Verschillende nationaliteiten in de winkel.*
 - Vooral Polen, weinig Nederlanders of andere nationaliteiten. (6)
 - Soms Roemenen, Bulgaren en Oekraïners.

(Reden voor meer Poolse klanten)

- Nederlanders kennen de Poolse producten niet. (2)
- Polen kennen alle producten. (3)
- Polen willen speciaal Poolse producten.
- Herkenning vanuit Poolse mensen.

- *Vershil tussen Poolse en Nederlandse klanten*

- Geen verschil. (3)
- Polen zoeken sneller contact.
- Niks uit hoeven leggen over de producten. (3)

(Reden voor geen verschil tussen Poolse en Nederlandse klanten)

- Nederlanders die komen naar de supermarkt zijn vaak getrouwd met een Pool. (2)
- Nederlanders die de Poolse producten kennen. (2)
- Nederlanders die open staan voor de Poolse cultuur. (2)
- Nederlanders die de Poolse producten lekkerder vinden dan producten in Nederlandse supermarkten.

(Reden voor wel verschil tussen Poolse en Nederlandse klanten)

- Polen kopen veel meer producten dan Nederlanders.
- Nederlanders kopen alleen producten die zij lekker vinden. (2)
- Polen kunnen het schrift op de verpakkingen lezen (2)

Hoofdthema 4 – culturele integratie

Nederlandse taal

- *De Nederlandse taal leren*
 - Nederlandse les. (3)
 - Zelf geleerd met kinderboekjes. (3)
 - Zelf geleerd door TV, krant en radio.
 - Geleerd van Nederlanders. (4)
 - *Meest sprekende taal*
 - Pools. (6)
- (Reden voor vaker Pools spreken)*
- Veel klanten spreken Pools. (4)
 - Familie en vrienden spreken Pools. (3)
- *Taal op werk*
 - Voornamelijk Pools. (5)
 - Beetje Nederlands. (4)
 - *Taal in thuissituatie*
 - Alleen Pools. (5)
 - Nederlands met de kinderen. (2)
 - *Obstakels Nederlandse taal*
 - Snelheid. (2)
 - Moeilijke woorden.
 - Vergeten van woorden. (2)
 - Betekenis van woorden niet weten.
 - Grammatica. (4)
 - Uitspraak van woorden. (2)

Gewoonten en normen en waarden

- *Poolse gewoonten en normen en waarden*
(Positief)
 - Polen zijn gericht op lekker eten en vers eten.
 - Polen zijn erg open.

(Negatief)

- Polen zijn gericht op zichzelf. (2)
- Polen zijn niet behulpzaam. (2)

- *Verschillen tussen Poolse en Nederlandse mensen*

(Negatief Nederlanders en positief Polen)

- Nederlanders zijn gesloten, Polen zijn erg open. (2)
- Gesprekken met Nederlanders blijft oppervlakkig. (2)
- Poolse mensen gaan liever bij elkaar op bezoek, Nederlanders gaan vaak uit.

(Positief Nederlanders en negatief Polen)

- Nederlanders zijn erg behulpzaam, Polen zijn gericht op zichzelf. (4)
- Nederlanders zijn veel socialer. (2)
- Nederlanders willen je graag leren kennen.

- *Verschillen tussen het leven in Polen en in Nederland*

- Polen is gericht op katholiek geloof, in Nederland maakt het niet uit wat je gelooft of niet.
- Het leven in Nederland is makkelijker op te bouwen. (2)
- Andere eettijden.
- In Nederland wordt vaak gezegd op straat, in Polen niet.
- Het is hetzelfde, geen verschil. (2)

- *Polen missen*

(Negatief)

- Nee. (5)
- Ja. (2)

(Reden voor het niet missen van Polen)

- Thuis is waar mijn huis staat.
- Plekje gevonden in Nederland.
- Alles is hier in Nederland.
- Nederland leuker vinden dan Polen.

(Reden voor het missen van Polen)

- Alleen familie. (3)
- Natuur in Polen.

Identificatie

- *Identificatie met eigen groep of Nederlandse groep.*

- Pools. (4)

- Pools en Nederlands. (2)

(Reden identificatie met eigen groep)

- In Polen geboren. (5)
- Zich Pools voelen. (4)
- Familie woont in Polen.

(Reden identificatie met Nederland)

- Fijn voelen bij Nederlandse mensen. (2)
- Wanneer in Polen, voelt het als vakantie.